

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA

SELECCIÓN

DEPARTAMENTO DE FILOSOFÍA

I.E.S. ESCOLAS PROVAL

CURSO 2016-17

VALORES ÉTICOS 1

1º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de VINCOS e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no comezo do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. Complementábase cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse

no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
3. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

5. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.
26. Analizar os problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.
27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.
28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.
29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.
30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.
31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.
- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.
- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

▪ Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

▪ A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

▪ O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística* atópase a **competencia dixital**, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. O concepto problemático de persoa. Significado etimolóxico.

B1.2. Características da persoa: independencia, racionalidade e liberdade.

B1.3. Dignidade da persoa: a persoa como ser moral.

B1.4. Adolescencia: crise de identidade, formación de grupos e influencia do grupo no/na adolescente.

B1.5. Desenvolvemento da autonomía persoal na adolescencia. Control da conduta e escolla de valores éticos.

B1.6. Personalidade: factores xenéticos, sociais, culturais e do contorno ambiental que inflúen na súa construción. Capacidade de autodeterminación no ser humano.

B1.7. A razón e a liberdade na estruturación da personalidade e na escolla dos valores éticos que a conformarán.

B1.8. A intelixencia emocional e o seu papel no desenvolvemento moral da persoa.

B1.9. Emocións, sentimentos e vida moral.

B1.10. Valores éticos e capacidade de autocontrol emocional.

B1.11. Habilidades emocionais segundo Goleman.

B1.12. Habilidades emocionais e virtudes éticas.

B1.13. Introspección: autoconhecimento, autocontrol e autonomía.

B1.14. Construción da identidade propia consonte valores éticos.

B1.15. Persoa como proxecto vital.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. A natureza social do ser humano.

B2.2. Relación dialéctica entre individuo e sociedade.

B2.3. Os valores éticos como guías das relacións interpersoais na sociedade.

B2.4. Proceso de socialización: interiorización de valores e normas morais.

B2.5. Valores inculcados polos axentes sociais na configuración da personalidade.

- B2.6. Necesidade da crítica racional para alcanzar valores éticos universais, exemplificados na DUDH e baseados na dignidade humana.
- B2.7. Diferenza entre a vida privada (regulada pola ética) e a vida pública (regulada polo dereito). Límites da liberdade nos dous ámbitos.
- B2.8. Habilidades emocionais de Goleman e valores éticos que atinxen ás relación humanas.
- B2.9. Asertividade fronte a agresividade e a inhibición.
- B2.10. Asertividade e respecto á dignidade das outras persoas.
- B2.11. Asertividade e outras habilidades sociais.
- B2.12. Valores e virtudes éticas nas relación interpersoais.
- B2.13. Deber moral e cívico do auxilio.

Bloque 3. A reflexión ética

- B3.1. Diferenzas entre ética e moral. Importancia da reflexión ética.
- B3.2. Conduta instintiva animal e o comportamento racional, libre e moral do ser humano.
- B3.3. Liberdade e concepto de persoa.
- B3.4. Influencia na liberdade da intelixencia e da vontade.
- B3.5. Factores biolóxicos, psicolóxicos, sociais, culturais e ambientais, que inflúen no desenvolvemento da intelixencia e a vontade, nomeadamente o papel da educación.
- B3.6. Valores. O seu papel na vida individual e colectiva.
- B3.7. Clases de valores.
- B3.8. Xerarquías de valores.
- B3.9. Carácter distintivo dos valores éticos.
- B3.10. Valores e normas éticas, e os seus efectos beneficiosos para a persoa e para a comunidade.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

- B5.1. Preámbulo da DUDH: a dignidade das persoas como fundamento dos seus dereitos universais, inalienables e innatos.
- B5.2. Dereitos da muller: patróns económicos e socioculturais que fomentaron a violencia e desigualdade de xénero.
- B5.3. Dereitos da infancia.
- B5.4. Organizacións que traballan polos dereitos humanos: institucións internacionais e ONG.

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

11.1 Procedementos e instrumentos de avaliación

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.

3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.

4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
 - Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobese ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto

durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada "proba conxunta de recuperación", pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

11.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015). A súa concreción nos estándares de aprendizaxe establécense segundo aparecen detallados polo miúdo no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, ao que remitimos dende aquí.

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 5. Distribución Temporal desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible, valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.

B1.2. Comprender a crise da identidade persoal que xorde na adolescencia e as súas causas, e describir as características dos grupos que forman e a influencia que exercen sobre os seus membros, coa finalidade de tomar conciencia da necesidade que ten, para seguir medrando moralmente e pasar á vida adulta, do desenvolvemento da súa autonomía persoal e do control da súa conduta.

B1.3. Describir en que consiste a personalidade e valorar a importancia de enriquecela con valores e virtudes éticas, mediante o esforzo e a vontade persoal.

B1.4. Xustificar a importancia que ten o uso da razón e a liberdade no ser humano para determinar "como quere ser", elixindo os valores éticos que desexa incorporar á súa personalidade.

B1.5. Analizar en que consiste a intelixencia emocional e valorar a súa importancia no desenvolvemento moral do ser humano.

B1.6. Estimar a importancia do desenvolvemento da intelixencia emocional e a súa influencia na construción da personalidade e o seu carácter moral, con capacidade de empregar a introspección para recoñecer emocións e sentimentos no seu interior, para mellorar as súas habilidades emocionais.

B1.7. Comprender e apreciar a capacidade do ser humano, para influír de maneira consciente e voluntaria na construción da súa propia identidade, consonte os valores éticos, e así mellorar a súa autoestima.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Coñecer os fundamentos da natureza social do ser humano e a relación dialéctica que se establece entre este e a sociedade, estimando a importancia dunha vida social dirixida polos valores éticos.

B2.2. Describir e valorar a importancia da influencia do contorno social e cultural no desenvolvemento moral da persoa, a través da análise do papel que desempeñan os axentes sociais.

B2.3. Distinguir na persoa os ámbitos da vida privada e da vida pública, a primeira regulada pola ética e a segunda polo dereito, coa finalidade de identificar os límites da liberdade persoal e social.

B2.4. Relacionar e valorar a importancia das habilidades da intelixencia emocional sinaladas por Goleman, en relación coa vida interpersoal, e establecer o seu vínculo cos valores éticos que enriquecen as relacións humanas.

B2.5. Utilizar a conduta asertiva e as habilidades sociais, coa finalidade de incorporar á súa personalidade algúns valores e virtudes éticas necesarias no desenvolvemento dunha vida social máis xusta e enriquecedora.

B2.6. Xustificar a importancia dos valores e das virtudes éticas para conseguir unhas relacións interpersoais xustas, respectuosas e satisfactorias.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e as diferenzas entre elas e estimando a importancia da reflexión ética como un saber práctico necesario para guiar de forma racional a conduta do ser humano á súa plena realización.

B3.2. Destacar o significado e a importancia da natureza moral do ser humano, tomando conciencia da necesidade que ten de normas éticas.

B3.3. Recoñecer que a liberdade constitúe a raíz da estrutura moral na persoa e apreciar o papel que a intelixencia e a vontade teñen como factores que incrementan a capacidade de autodeterminación.

B3.4. Xustificar e apreciar o papel dos valores na vida persoal e social, resaltando as súas características, a súa clasificación e a súa xerarquía, coa finalidade de comprender a súa natureza e a súa importancia.

B3.5. Resaltar a importancia dos valores éticos, as súas especificacións e a súa influencia na vida persoal e social do ser humano, destacando a necesidade de ser recoñecidos e respectados por todos.

B3.6. Tomar conciencia da importancia dos valores e das normas éticas, como guía da conduta individual e social, asumindo a responsabilidade de difundilos e promovelos polos beneficios que proporcionan á persoa e á comunidade.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Identificar, no preámbulo da DUDH, o respecto á dignidade das persoas e os seus atributos esenciais como o fundamento do que derivan todos os dereitos humanos.

B5.2. Estimar a importancia do problema actual do exercicio dos dereitos da muller e da infancia en grande parte do mundo, coñecendo as súas causas e tomando conciencia deles, coa finalidade de promover a súa solución.

B5.3. Apreciar o labor que realizan institucións e ONG que traballan pola defensa dos dereitos humanos, auxiliando as persoas que por natureza os posúen, pero non teñen a oportunidade de exercelos.

VALORES ÉTICOS 2

2º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións dá cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no comezo do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. ComPLEMENTÁSE cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades

entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersonal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófono.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
3. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

5. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.
26. Analizar os problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.
27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.
28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.
29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.
30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.
31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.
- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.
- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

▪ Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

▪ A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

▪ O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística atópase a **competencia dixital***, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Conceptos de persoa achegados pola filosofía.

B1.2. Visión kantiana: a persoa como suxeito autónomo e como un fin en si mesma.

B1.3. Noción aristotélica da virtude: relación cos actos, os hábitos e o carácter. Virtudes éticas.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Diferenzas entre ética e dereito.

B2.2. Posibles conflitos entre os valores que regulan a vida privada e os que regulan a vida pública.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Diferenza entre ética e moral.

B3.2. Reflexión ética como guía racional de conduta.

B3.3. Estrutura moral da persoa.

B3.4. Etapas do desenvolvemento moral en Piaget e Kohlberg. Paso da heteronomía á autonomía moral.

B3.5. A liberdade como raíz da estrutura moral da persoa.

B3.6. Características distintivas dos valores éticos.

B3.7. Valores éticos e dignidade humana.

B3.8. Normas. Especificidade das normas éticas.

B3.9. Relativismo moral dos sofistas.

B3.10. Intelectualismo moral en Sócrates e Platón.

B3.11. Relativismo moral fronte a obxectivismo moral.

B3.12. Clasificación das teorías éticas: éticas de fins e éticas procedementais.

B3.13. A ética de Epicuro como ética de fins.

B3.14. O eudemonismo aristotélico como ética de fins.

B3.15. O ben supremo da persoa en Aristóteles e as tres tendencias da alma.

B3.16. O utilitarismo como ética de fins: principio de utilidade; concepto de pracer; compatibilidade do egoísmo individual co altruísmo universal; localización do valor moral nas consecuencias da acción.

Bloque 4. A xustiza e a política

- B4.1. Relación entre ética, política e xustiza no pensamento aristotélico.
 B4.2. Semellanzas, diferenzas e relacións entre valores éticos e valores cívicos.
 B4.3. A política de Aristóteles.
 B4.4. Concepto aristotélico de xustiza e a súa relación co ben común e a felicidade.
 Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos
 B5.1. Relacións entre ética e dereito.
 Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía
 B6.1. Dimensión moral da ciencia e da tecnoloxía polo seu impacto en todos os ámbitos da vida humana.
 B6.2. Valores recollidos na DUDH como criterio para fixar límites á investigación científico-tecnolóxica.
 B6.3. Problemas da tecnodependencia.
 B6.4. Dilemas morais que presentan os avances en medicina e biotecnoloxía.

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

11.1 Procedementos e instrumentos de avaliación

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do quefacer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.

- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación apróbase ou suspéndese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.

- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada "proba conxunta de recuperación", pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

11.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

A súa concreción nos estándares de aprendizaxe establécese segundo aparecen detallados polo miúdo no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, ao que remitimos dende aquí.

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 5. Distribución Temporal desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible, valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.

B1.2. Identificar os conceptos de heteronomía e autonomía, mediante a concepción kantiana da persoa, coa finalidade de valorar a súa importancia e aplicala na realización da vida moral.

B1.3. Entender a relación entre os actos, os hábitos e o desenvolvemento do carácter, mediante a comprensión do concepto de virtude en Aristóteles e, en especial, o relativo ás virtudes éticas, pola importancia que teñen no desenvolvemento da personalidade.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Distinguir, na persoa, os ámbitos da vida privada e da vida pública, a primeira regulada pola ética e a segunda polo dereito, coa finalidade de identificar os límites da liberdade persoal e social.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e as diferenzas entre elas, e estimando a importancia da reflexión ética como un saber práctico necesario para guiar de xeito racional a conduta do ser humano á súa plena realización.

B3.2. Destacar o significado e a importancia da natureza moral do ser humano, analizando as súas etapas de desenvolvemento e tomando conciencia da necesidade que ten de normas éticas, libre e racionalmente asumidas, como guía do seu comportamento.

B3.3. Recoñecer que a liberdade constitúe a raíz da estrutura moral na persoa, e apreciar o papel da intelixencia e da vontade como factores que incrementan a capacidade de autodeterminación.

B3.4. Resaltar a importancia dos valores éticos, as súas especificacións e a súa influencia na vida persoal e social do ser humano, destacando a necesidade de ser recoñecidos e respectados por todos.

B3.5. Establecer o concepto de normas éticas e apreciar a súa importancia, identificando as súas características e a natureza da súa orixe e validez, mediante o coñecemento do debate ético que existiu entre Sócrates e os sofistas.

B3.6. Explicar as características e os obxectivos das teorías éticas, así como a súa clasificación en éticas de fins e procedementais, sinalando os principios máis destacados do hedonismo de Epicuro.

B3.7. Entender os principais aspectos do eudemonismo aristotélico, identificándoo como unha ética de fins e valorando a súa importancia e a vixencia actuais.

B3.8. Comprender os elementos máis significativos da ética utilitarista e a súa relación co hedonismo de Epicuro, clasificándoa como unha ética de fins e elaborando argumentos que apoiem a súa valoración persoal arredor desta formulación ética.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Comprender e valorar a importancia da relación entre os conceptos de ética, política e xustiza, mediante a análise e a definición destes termos, destacando o vínculo entre eles no pensamento de Aristóteles.

B4.2. Coñecer e apreciar a política de Aristóteles e as súas características esenciais, e entender o seu concepto de xustiza e a súa relación co ben común e a felicidade, elaborando un xuízo crítico sobre a perspectiva deste filósofo.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Sinalar a vinculación entre a ética, o dereito e a xustiza, a través do coñecemento das súas semellanzas, diferenzas e relacións.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1. Recoñecer a importancia da dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía, así como a necesidade de establecer límites éticos e xurídicos, coa finalidade de orientar a súa actividade consonte os valores defendidos pola DUDH.

B6.2. Entender e valorar o problema da tecnodendencia e a alienación humana á que conduce.

B6.3. Utilizar os valores éticos contidos na DUDH no campo científico e tecnolóxico, coa finalidade de evitar a súa aplicación inadecuada e solucionar os dilemas morais que ás veces se presentan, nomeadamente no terreo da medicina e a biotecnoloxía.

VALORES ÉTICOS 3

3º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións dá cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. Compléméntase cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos,

exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
3. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

5. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.
26. Analizar os problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.
27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.
28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.
29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.
30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.
31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.
- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.
- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

- Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

- A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

- O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística* atópase a **competencia dixital**, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. A democracia como forma de goberno na que se plasman os principios éticos da DUDH.

B4.2. O Estado de dereito.

B4.3. Léxico da unidade: democracia, cidadán/cidadá, soberanía, autonomía persoal, igualdade, xustiza, representatividade, etc.

B4.4. División de poderes. A proposta de Montesquieu e a súa función de control do Estado por parte da cidadanía.

B4.5. Deber moral da participación cidadá no exercicio da democracia.

B4.6. Riscos de democracias que violen os dereitos humanos.

B4.7. A Constitución española: valores éticos nos que se fundamenta e conceptos preliminares que establece.

B4.8. Dereitos e liberdades públicas fundamentais na Constitución española.

B4.9. Adecuación da Constitución española aos principios éticos da DUDH.

B4.10. Deberes cidadáns na Constitución española.

B4.11. Responsabilidade fiscal e principios reitores da política social e económica na Constitución española.

B4.12. Estatuto de Autonomía de Galicia: título preliminar; título primeiro, capítulos I e II.

B4.13. Desenvolvemento histórico da Unión Europea (UE): obxectivos e valores éticos en que se fundamenta, de acordo coa DUDH.

B4.14. Logros alcanzados pola UE en beneficio dos seus cidadáns e das súas cidadás.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Relación entre ética e dereito.

B5.2. Relación entre legalidade e lexitimidade.

B5.3. Xustificación das normas xurídicas.

B5.4. Convencionalismo dos sofistas

B5.5. Iusnaturalismo. Iusnaturalismo de Locke.

B5.6. Iuspositivismo de Kelsen.

B5.7. Elaboración da DUDH e creación da ONU. Circunstancias históricas, obxectivos de ambos os acontecementos e papel da DUDH como código ético de conduta dos estados.

B5.8. Estrutura da DUDH: os seus artigos e os tipos de dereito.

B5.9. Xeracións de dereitos e feitos históricos que influíron no seu desenvolvemento.

B5.10. Problemas aos que se enfronta o exercicio dos dereitos civís e políticos da DUDH.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1. Necesidade de criterios éticos na investigación científica.

B6.2. Progreso científico-técnico e valores éticos.

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

11.1 Procedementos e instrumentos de avaliación

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación apróbase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requírendose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada "proba conxunta de recuperación", pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

11.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado. Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015). A súa concreción nos estándares de aprendizaxe establécese segundo aparecen detallados polo miúdo no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, ao que remitimos dende aquí. Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 5. Distribución Temporal desta programación, ao que remitimos dende aquí. E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Xustificar racionalmente a necesidade dos valores e principios éticos contidos na DUDH, como fundamento universal das democracias durante os séculos XX e XXI, destacando as súas características e a súa relación cos conceptos de "Estado de dereito" e "división de poderes".

B4.2. Recoñecer a necesidade da participación activa dos cidadáns e das cidadás na vida política do Estado coa finalidade de evitar os riscos dunha democracia que viole os dereitos humanos.

B4.3. Coñecer e valorar os fundamentos da Constitución española de 1978, identificando os valores éticos dos que parte e os conceptos preliminares que establece.

B4.4. Amosar respecto pola Constitución española e identificar nela, mediante unha lectura explicativa e comentada, os dereitos e os deberes do individuo como persoa e cidadán ou cidadá, apreciando a súa adecuación á DUDH, coa finalidade de asumir de xeito consciente e responsable os principios de convivencia que ben rexer no Estado español.

B4.5. Sinalar e apreciar a adecuación da Constitución española aos principios éticos definidos pola DUDH, mediante a lectura comentada e reflexiva dos "dereitos e deberes dos cidadáns" (artigos do 30 ao 38) e dos "principios reitores da política social e económica" (artigos do 39 ao 52).

B4.6. Coñecer e valorar os elementos esenciais do Estatuto de autonomía de Galicia segundo aparece no seu título preliminar e no título primeiro, capítulos I e II.

B4.7. Coñecer os elementos esenciais da UE, analizando os beneficios recibidos e as responsabilidades adquiridas polos estados membros e a súa cidadanía, coa finalidade de recoñecer a súa utilidade e os logros alcanzados por esta.

Bloque 5. Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

B5.1. Sinalar a vinculación entre a ética, o dereito e a xustiza, a través do coñecemento das súas semellanzas, diferenzas e relacións, e analizar o significado dos termos de legalidade e lexitimidade.

B5.2. Explicar o problema da xustificación das normas xurídicas, a través da análise das teorías do dereito natural ou iusnaturalismo, o convencionalismo e o positivismo xurídico, identificando a súa aplicación no pensamento xurídico de determinados/as filósofos/as, coa finalidade de ir conformando unha opinión argumentada sobre a fundamentación ética das leis.

B5.3. Analizar o momento histórico e político que impulsou a elaboración da DUDH e a creación da ONU, coa finalidade de entendela como unha necesidade do seu tempo, cuxo valor continúa vixente como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos estados.

B5.4. Interpretar e apreciar o contido e a estrutura interna da DUDH, coa finalidade de coñecela e propiciar o seu aprecio e respecto.

B5.5. Comprender o desenvolvemento histórico dos dereitos humanos como unha conquista da humanidade

B5.6. Avaliar, utilizando o xuízo crítico, a magnitude dos problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

B6.1. Recoñecer que existen casos en que a investigación científica non é neutral, senón que está determinada por intereses políticos, económicos, etc., mediante a análise da idea de progreso e a súa interpretación equivocada, cando os obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH.

VALORES ÉTICOS 4

4º ESO

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ESO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como adolescencia, é unha etapa de cambios. Teñen a posibilidade de asumir novas habilidades e roles sociais que lles permitan a adquisición da empatía e de valores morais superiores. Adoitan estar interesados polo seu aspecto físico e por agradar, especialmente ás persoas do grupo de iguais. Isto pode conducir ao desenvolvemento de valores como a tolerancia, o respecto polo outro e polas normas de institucións e de grupos cada vez máis amplos. Compléméntase cun marcado interese por diferenciarse e definirse, o que leva consigo a posibilidade de desenvolver valores tan importantes como a liberdade, a autoestima e a construción da autonomía moral. Paralelamente desenvólvense as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

2. OBXECTIVOS

A materia Valores Éticos suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para a educación secundaria obrigatoria, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos,

exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- m) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- n) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

Tendo en conta os anteriores, destacamos os obxectivos seguintes comúns a toda a área de Valores Éticos que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
3. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.

5. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
4. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
5. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
6. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.
7. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
8. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
9. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
10. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
11. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
12. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
13. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
14. Sinalar a importancia da participación cidadá nos aspectos políticos do Estado para asegurar unha democracia que defenda os dereitos humanos.
15. Resaltar o deber ético e cívico dos cidadáns para asumir a democracia como unha forma de vida, sendo conscientes dos riscos aos que está sometida para poder tomar as medidas oportunas.
16. Apreciar o valor do «Estado de dereito» e da «división de poderes» como eixes vertebradores do Estado democrático.
17. Recoñecer e respectar os fundamentos da Constitución española de 1978, resaltando os valores nos que se asenta e os deberes e os dereitos que ten o individuo para asumir os principios de convivencia recoñecidos polo Estado español.
18. Identificar os principios fundamentais da política social e económica do Estado español, e a súa fundamentación ética.
19. Describir as consecuencias derivadas da xustificación das normas xurídicas, a través da reflexión sobre diversas teorías, para poder opinar de forma razoada sobre a base ética das leis.
20. Estudar as teorías do dereito natural ou iusnaturalismo e o convencionalismo, sinalando a súa interpretación no pensamento xurídico dalgúns filósofos.
21. Adquirir unha opinión coherente sobre a fundamentación ética das leis a través da comprensión da teoría positivista do dereito de Kelsen, así como da súa comparación co convencionalismo e o iusnaturalismo.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

25. Valorar as características dos «dereitos humanos», considerando o seu desenvolvemento histórico como unha conquista da humanidade.
26. Analizar os problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, resaltando as iniciativas que realizan institucións e ONG para defender os dereitos humanos dos que non teñen a oportunidade de exercelos.
27. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.
28. Tomar conciencia da falta de neutralidade de certas investigacións científicas actuais, cuxos obxectivos non respectan un código ético fundamentado na DUDH, en prol dun falso progreso e prexudicando as persoas ou o ambiente.
29. Identificar pautas e investigacións científicas que non respectan o código ético fundamentado na DUDH.
30. Coñecer que é a tecnociencia e avaliar o seu impacto negativo no ambiente.
31. Entender os problemas que a dependencia da tecnoloxía lle provoca ao ser humano.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un **saber** (un contido), un **saber facer** (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un **saber ser** ou **saber estar** (unha actitude determinada).

A materia Valores Éticos xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito nela: propicia a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Tamén contribúe a mellorar as relacións interpersoais ao formar o alumno para que tome conciencia dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a evolución histórica dos dereitos humanos e a forma en que se concretan e se respectan ou vulnéranse no mundo actual, particularmente, en casos de conflito.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.
- Dende os procedementos da materia favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións.
- O uso sistemático do debate contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque esixe exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación. Por outra parte, a comunicación de sentimentos, ideas e opinións, imprescindibles para lograr os obxectivos destas materias, ao utilizar tanto a linguaxe verbal como o escrito, a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas

tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente, o coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario.

- Os estudos e traballos desenvolvidos pola nosa materia inclúen, entre outros aspectos, a percepción e coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato, así como a interacción que se produce entre ambos os dous. Os problemas ambientais, o aprecio e coidado do medio como un ben común, o consumo racional e responsable; en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza, a conciencia da obriga de coidar, respectar e mellorar o que nos rodea. Todo iso contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden. Os traballos que se elaboren facilitarán o emprego significativo de nocións de estatística básica, o uso de escalas numéricas e gráficas, etc.

- A **competencia conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais.

- O coñecemento e o uso de termos e conceptos propios da análise do social, posibilitan o enriquecemento do vocabulario. Intimamente asociada á *competencia en comunicación lingüística* atópase a **competencia dixital**, en particular no que se refire á busca, selección e valoración de información significativa sobre feitos, conceptos e principios en diferentes medios (impresos, audiovisuais e informáticos), que suporá o seu exercicio e estímulo. O seu valor radica na importancia que ten na comprensión dos fenómenos sociais poder contar con destrezas relativas á obtención e comprensión de información.

4. CONTIDOS

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. A dignidade do ser humano como valor básico no que se asenta a DUDH.

B1.2. Atributos esenciais do ser humano na DUDH: razón, conciencia e liberdade.

B1.3. Léxico do bloque: dignidade da persoa, fraternidade, liberdade humana, trato digno, xuízo xusto, trato inhumano ou degradante, detención arbitraria, presunción de inocencia, discriminación, violación de dereitos, etc.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Dereitos e liberdades dos individuos establecidos na DUDH que o Estado debe respectar.

B2.2. Fenómeno da socialización global.

B2.3. Perigos da socialización global á marxe dos valores éticos universais.

B2.4. Medios de comunicación de masas e socialización global. Conflito entre liberdade de expresión outros dereitos.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Importancia e valor da reflexión ética como defensa dos DDHH.

B3.2. Novos campos da ética aplicada: profesional, bioética, ambiente, economía, empresa, ciencia e tecnoloxía, etc.

B3.3. Proxecto de vida persoal: límites e oportunidades que ofrecen as circunstancias persoais, e valores éticos que serven como guía.

B3.4. Éticas formais e éticas materiais.

B3.5. Ética kantiana: carácter formal. Autonomía da persoa como valor ético fundamental.

B3.6. Ética do discurso, de Apel e Habermas, como ética formal. Relación coa ética de Kant.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Democracia e xustiza.

B4.2. Deberes cívicos como cumprimento de valores éticos e como defensa e difusión dos dereitos humanos.

B4.3. Perigos dunha globalización sen valores éticos.

B4.4. Promoción dos DDHH por parte dos Estados: fomento e ensino dos valores éticos.

- Bloque 5. Os valores éticos, o Dereito e a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH)
- B5.1. Dereito e leis: finalidade, características e xustificación ética.
 - B5.2. Conflitos entre principios éticos individuais e principios normativos sociais.
 - B5.3. Teoría da xustiza de Rawls: posición orixinal e veo de ignorancia; criterio de imparcialidade; función dos dous principios de xustiza.
 - B5.4. Os DDHH como ideais irrenunciáveis.
 - B5.5. Deficiencias na aplicación dos DDHH referidos ao económico e ao social.
 - B5.6. Organizacións que traballan pola defensa dos DDHH.
 - B5.7. Dereito á seguridade e a paz.
 - B5.8. Compromiso coa paz e a solidariedade coas vítimas da violencia.
 - B5.9. Ameazas á paz.
 - B5.10. As Forzas Armadas na Constitución española.
 - B5.11. Misións das Forzas Armadas.
 - B5.12. Conflitos armados: importancia das organizacións internacionais na súa prevención e na súa solución.
- Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía.
- B6.1. Validez ética dos proxectos científicos e tecnolóxicos.
 - B6.2. Códigos deontolóxicos dos axentes sociais.

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

11.1 Procedementos e instrumentos de avaliación

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresaínte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Proba global ou exame de avaliación (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos tres días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por

desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

11.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

A súa concreción nos estándares de aprendizaxe establécese segundo aparecen detallados polo miúdo no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, ao que remitimos dende aquí.

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 5. Distribución Temporal desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A dignidade da persoa

B1.1. Interpretar e valorar a importancia da dignidade da persoa como o valor do que parte e no que se fundamenta a DUDH, subliñando os atributos inherentes á natureza humana e os dereitos inalienables e universais que derivan dela, como o punto de partida sobre o que deben xirar os valores éticos nas relacións humanas a nivel persoal, social, estatal e universal.

Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

B2.1. Explicar, baseándose na DUDH, os principios que deben rexer as relacións entre a cidadanía e o Estado, co fin de favorecer o seu cumprimento na sociedade en que viven.

B2.2. Explicar en que consiste a socialización global e a súa relación cos medios de comunicación masiva, valorando os seus efectos na vida e no desenvolvemento moral das persoas e da sociedade, e reflexionar acerca do papel que deben ter a ética e o Estado en relación con este tema.

Bloque 3. A reflexión ética

B3.1. Recoñecer que a necesidade dunha regulación ética é fundamental no mundo actual de grandes e rápidos cambios, debido á magnitude dos perigos aos que se enfrenta o ser humano, polo que resulta necesaria a súa actualización e a ampliación aos novos campos de acción da persoa, co fin de garantir o cumprimento dos dereitos humanos.

B3.2. Comprender e apreciar a importancia que teñen para o ser humano do século XXI as circunstancias que o rodean, salientando os límites que lle impoñen e as oportunidades que lle ofrecen para a elaboración do seu proxecto de vida, conforme os valores éticos que libremente elixe e que dan sentido á súa existencia.

B3.3. Distinguir os principais valores éticos nos que se fundamentan as éticas formais, establecendo a súa relación coa ética kantiana e sinalando a importancia que este filósofo lle atribúe á autonomía da persoa como valor ético fundamental.

B3.4. Identificar a ética do discurso, de Habermas e de Apel como unha ética formal, que salienta o valor do diálogo e o consenso na comunidade, como procedemento para atopar normas éticas xustas.

Bloque 4. A xustiza e a política

B4.1. Concibir a democracia non só como unha forma de goberno, senón como un estilo de vida cidadá, consciente do seu deber como elemento activo da vida política, colaborando na defensa e na difusión dos dereitos humanos tanto na súa vida persoal como na social.

B4.2. Reflexionar acerca do deber da cidadanía e dos Estados de promover o ensino e a difusión dos valores éticos como instrumentos indispensables para a defensa da dignidade e os dereitos humanos, ante o perigo que o fenómeno da globalización pode representar para a destrución do planeta e a deshumanización da persoa.

Bloque 5. Os valores éticos, o Dereito e a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH)

B5.1. Apreciar a necesidade das leis xurídicas no Estado, para garantir o respecto aos dereitos humanos, e disertar acerca dalgúns dilemas morais nos que existe un conflito entre os deberes éticos, relativos á conciencia da persoa, e os deberes cívicos que lle impoñen as leis xurídicas.

B5.2. Disertar acerca da teoría de Rawls baseada na xustiza como equidade e como fundamento ético do dereito, e emitir un xuízo crítico acerca dela.

B5.3. Valorar a DUDH como conxunto de ideais irrenunciáveis, tendo presentes os problemas e as deficiencias na súa aplicación, especialmente no relativo ao ámbito económico e social, indicando a importancia das institucións e os/as voluntarios/as que traballan pola defensa dos dereitos humanos.

B5.4. Entender a seguridade e a paz como un dereito recoñecido na DUDH (no seu artigo 3) e como un compromiso dos españois e das españolas a nivel nacional e internacional (preámbulo da Constitución española), identificando e avaliando o perigo das novas ameazas que xurdiron nos últimos tempos.

B5.5. Coñecer a misión atribuída na Constitución española ás Forzas Armadas e a súa relación cos compromisos que España ten cos organismos internacionais a favor da seguridade e a paz, reflexionando acerca da importancia do dereito internacional para regular e limitar o uso e a aplicación da forza e do poder.

Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía.

B6.1. Identificar criterios que permitan avaliar, de xeito crítico e reflexivo, os proxectos científicos e tecnolóxicos, co fin de valorar a súa idoneidade en relación co respecto aos dereitos e valores éticos da humanidade.

B6.2. Estimar a necesidade de facer cumprir unha ética deontolóxica a científicos/as, tecnólogos/as e outros/as profesionais.

FILOSOFÍA

1º Bacharelato

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A materia de Filosofía capacita o alumnado para o exercicio do pensamento crítico e independente, co que alcanzar unha mellor comprensión do mundo globalizado e de si mesmo/a. Grazas a esta materia, os alumnos e as alumnas adquiren a aptitude de entretecer unha defensa racional e razoable da súa autonomía, da súa dignidade e dos seus dereitos nun contexto en vías de globalización. O pensamento filosófico achega os coñecementos teóricos e as destrezas prácticas para entender, analizar e propor solucións aos desafíos intelectuais e morais do século XXI. Asemade, a materia de Filosofía ofrece os fundamentos conceptuais dos principios e dos valores da paz e da seguridade mundiais: democracia, imperio da lei, dereitos humanos, tolerancia, xustiza, igualdade e liberdade (a UNESCO nomea a Filosofía como "Escola de liberdade" na súa estratexia internacional e no informe de 2007). Os métodos filosóficos achegan enfoques plurais e contrastados que permiten albiscar saídas aos problemas que afectan a convivencia humana. A aprendizaxe do tratamento racional e dialogado destes asuntos disipa o recurso á violencia e á guerra, e fomenta a paz e a seguridade global e local.

En segundo lugar, a materia de Filosofía impulsa no alumnado o valor da indagación e a reflexión argumentada para descubrir prexuízos, xerar claridade respecto aos obxectivos e ao sentido da vida, valorar a calidade dos argumentos, detectar sofismas e falacias, resistir a presión arbitraria dos/das superiores e dos/das pares, atopar puntos de encontro entre posicións diferentes, humanizar as persoas con quen estamos obrigados/as a convivir. É por iso que o tratamento na aula desta materia ten que facer reflexionar ao alumnado sobre as razóns da presenza maioritariamente masculina na produción filosófica desde as súas orixes, ao tempo que debe dar visibilidade ao pensamento filosófico na muller.

A materia de Filosofía axuda a desmontar os argumentos das condutas baseadas nos valores da dominación e a vontade de poder que provocan crises ecolóxicas, económicas e humanas. A meditación filosófica esperta no alumnado o interese polas demais persoas, estimula a empatía para imaxinar os problemas que lles afectan e crea a capacidade para se emocionar moralmente. Mercé ao autocoñecemento que promove a filosofía, o alumnado pode chegar a recoñecer que a fragilidade, a debilidade e a mortalidade non son aspectos negativos e odiosos da existencia humana, senón ocasións para a axuda mutua, a cooperación e a reciprocidade.

En cuarto lugar, grazas aos modelos diversos de pensamento filosófico, a materia de Filosofía estimula a deliberación sosegada sobre as decisións que rexen a vida cotiá individual e colectiva, e impulsa a tomar iniciativas razoables. Nunha sociedade democrática avanzada, o alumnado debe formarse para aplicar o pensamento crítico á análise de principios económicos e políticos, sopesar teorías sobre a liberdade e a xustiza social, recoñecer a interacción dos fenómenos naturais e sociais, avaliar o impacto ético e social da tecnociencia e gozar con autonomía dos produtos artísticos. A materia de Filosofía proporciona a visión e a comprensión holística necesaria para realizar estas tarefas. O alumnado educado filosoficamente é, daquela, activo, curioso, argumentativo, creativo, comprometido e innovador.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán. O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións dá cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ISO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como etapa xuvenil, é unha etapa de cambios, inicial e decisiva para a súa conformación adulta. Desenvólvense neles as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo. A filosofía é unha actividade reflexiva e crítica que, tomando como referente os distintos saberes e crenzas, pretende realizar unha síntese global acerca do que é o home, o coñecemento, a conduta axeitada e a vida social e política. Tras un primeiro contacto coas formulacións éticas na etapa anterior, é en bacharelato cando os alumnos inician unha aproximación sistemática á filosofía. Búscase con iso proporcionar aos alumnos e alumnas unha visión global do que representan os distintos saberes e crenzas, así como unha visión integrada do que facer filosófico, abordando de xeito global todos os problemas filosóficos de forma que sexa posible asimilar o que supuxo a filosofía como saber acerca da totalidade da experiencia humana. Ademais, o estudio das distintas dimensións do ser humano, a biolóxica, a psicolóxica e a sociocultural, abrindo paso á consideración das distintas antropoloxías (as diferentes concepcións filosóficas do ser humano levadas a cabo ao longo da historia do pensamento), pode contribuír significativamente a orientar ao alumnado no sentido e conformación do seu propio proxecto de vida como adulto. En conclusión, a materia de Filosofía posibilita o exercicio dun pensamento crítico e independente no alumno, co que alcanzar unha mellor comprensión do mundo e de si mesmo.

2. OBXECTIVOS

A materia de Filosofía suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para o bacharelato, e así contribuír a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b) Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.
- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das condicións de

vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.

- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
- l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
- m) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social e impulsar condutas e hábitos saudables.
- n) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.
- o) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia e contribuír a súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

Tendo en conta os anteriores, podemos destacar os obxectivos seguintes dende a materia de Filosofía que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Coñecer e identificar as características específicas do ser humano e as dimensións que o configuran, analizando a súa xénese evolutiva e as tensións que xera: dialéctica natureza/cultura e individuo/sociedade.
2. Comprender e analizar a forma específica de categorización e relación lingüístico-simbólica que os suxeitos humanos establecen co mundo e cos semellantes.
3. Analizar e comprender os elementos e procedementos propios da racionalidade e caracterizar a especificidade do saber filosófico contrastándoo con outros saberes -en especial co científico-.
4. Distinguir a dobre dimensión teórico e práctica da filosofía, e comprende as grandes preguntas e problemas filosóficos xerados a partir desta dobre dimensión.
5. Analizar e comprender os fundamentos da acción moral, valorando a autonomía moral como meta ineludíbel dunha conduta madura e responsábel.
6. Coñecer, analizar e valorar os enfoques das teorías éticas fronte á dobre aspiración de felicidade e xustiza na sociedade actual, facendo especial énfase nos esforzos de conciliación de ambas as aspiracións.
7. Comprender as conexións entre moral, dereito e política, partindo da análise do concepto de cidadanía e da súa xénese histórica.
8. Comprender e valorar as raíces éticas da lexitimidade política democrática e, en consecuencia, das institucións do Estado que sobre elas se levanten.
9. Analizar os novos retos da democracia no mundo globalizado actual.
10. Obter información por diversos medios sobre problemas filosóficos, analizándoa e integrándoa, así como adquirir unha bagaxe básica de nocións, conceptos e teorías elaboradas pola filosofía verbo dos citados problemas.
11. Dialogar, debater e argumentar con rigor lóxico e coherencia, respectando as persoas que sosteñen posturas diferentes.
12. Analizar textos referidos ás temáticas desenvoltas no currículo, así como elaborar composicións e traballos escritos sobre elas.
13. Manter un diálogo continuo coa vida real, mediante a aplicación de nocións e conceptos que se van adquirindo ao contorno.
14. Empregar con rigor e propiedade os conceptos e vocabulario específico correspondente, tanto na análise dos problemas como nos debates e exposicións orais e escritas.
15. Desenvolver competencia lectora e hábitos de traballo intelectual.
16. Desenvolver unha competencia social e cidadá baseada nunha actitude crítica, autónoma e responsábel ante todo intento de xustificación de desigualdades sociais e ante toda discriminación por sexo, etnia, cultura, crenzas ou características individuais e sociais.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Filosofía ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un *saber* (un contido), un *saber facer* (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un *saber ser* ou *saber estar* (unha actitude determinada).

A materia de Filosofía ten que ver dunha forma inmediata e directa co desenvolvemento das competencias de comunicación lingüística, conciencia e expresións culturais e as competencias sociais e cívicas. O resto das competencias (competencias matemática e científico-tecnolóxica básicas, competencia dixital, competencia en aprender a aprender, competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor) tamén son amplamente consideradas: ben polo seu necesario concurso e concorrencia para o máis completo desenvolvemento das competencias anteriores (permitindo que o alumnado avance cara aos resultados en máis dunha competencia ao mesmo tempo), e ben por ser abordada especificamente na reflexión filosófica sobre as mesmas en diferentes momentos do temario.

A materia de Filosofía xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito na filosofía moral, social e política, propiciando a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición do coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos e doutros contidos específicos, como a natureza social do ser humano. En suma, a función social da filosofía e a súa vinculación coa teoría da sociedade implican que a reflexión sobre os valores morais, sociais e políticos sexan parte ineludible do labor filosófico.
- Contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque o uso do debate exercitase na escoita, a exposición e a argumentación, porque a comunicación de sentimentos, ideas e opinións exercitase tanto na linguaxe verbal como na escrita, porque a realización de comentarios de textos é unha ferramenta ineludible, porque a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas tamén axudan á adquisición da competencia. Finalmente o estudo específico do papel da linguaxe na constitución da natureza humana e da linguaxe formal lóxica, abundan conceptualmente no logro desta competencia.
- En relación coa **competencia en conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos e sociedades. A análise, estudo e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais. Ademais da achega que supón o tratamento específico antropolóxico da cultura como constituínte da forma de vida humana.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores. Así mesmo, na clases pódense traballar actividades orientadas a crear hábitos de esquematización, resumo e definición, que son básicos para posibilitar a autonomía no estudo.
- Favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións. Valores como o liderado, a creatividade, a iniciativa persoal ou a autonomía non son alleos á educación filosófica. E máis alá destes

procedementos e valores, presentes dunha ou doutra forma en todas as unidades, o mundo da empresa e a economía recibe un tratamento temático específico.

▪ Contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**: nos estudos e traballos desenvolvidos nesta materia inclúen, entre outros aspectos, o coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato; nas análises dos problemas ambientais se inclúen o aprecio polo medio como un ben común, o consumo racional e responsable e, en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden, como as nocións de estatística básica, de escalas numéricas e de gráficas. Finalmente o estudo temático específico da orixe histórica e da estrutura do coñecemento científico, da lóxica matemática, así como das consecuencias da tecnoloxía para a vida humana, amosan a relevancia desta competencia.

▪ Favorecese a **competencia dixital**, en particular, pola necesidade de buscar, obter, analizar, sintetizar e relacionar a información procedente de distintas fontes, comprendela e integrala para producir coñecemento e comunicalo. E tamén, mediante a análise de produtos audiovisuais, películas, documentais, presentacións, que traten temas vinculados coas temáticas desenvolvidas.

4. CONTIDOS

Bloque 1. Contidos transversais

B1.1. Textos filosóficos e pertencentes a outras ramas do saber relacionados coas temáticas filosóficas estudadas.

B1.2. Composición escrita de argumentos de reflexión filosófica e de discursos orais, manexando as regras básicas da retórica e a argumentación.

B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado cos temas filosóficos estudados.

B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado cos temas filosóficos estudados.

Bloque 2. O saber filosófico

B2.1. Filosofía: sentido, necesidade e historia.

B2.2. Saber racional. Explicación prerracional: mito e maxia. Explicación racional: razón e sentidos.

B2.3. Funcións e vixencia da filosofía.

B2.4. Disciplinas teórico-prácticas do saber filosófico.

B2.5. Racionalidade teórica e práctica.

B2.6. O saber filosófico a través da súa historia. Características da filosofía.

B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado cos temas filosóficos estudados.

B1.1. Textos filosóficos e textos pertencentes a outras ramas do saber relacionados coa temática filosófica estudada.

Bloque 3. O coñecemento

B3.1. Teoría do coñecemento.

B3.2. Graos e ferramentas do coñecer: razón, entendemento e sensibilidade.

B3.3. Abstracción.

B3.4. Problemas implicados no coñecer: posibilidades, límites e intereses; o irracional.

B3.5. Problema filosófico do coñecemento.

B3.6. A verdade como propiedade das cousas. A verdade como propiedade do entendemento: coherencia e adecuación.

B3.7. Algúns modelos filosóficos de explicación do coñecemento e o acceso á verdade.

- B1.1. Textos filosóficos e textos pertencentes a outras ramas do saber relacionadas coas temáticas filosóficas estudadas.
- B3.8. Filosofía, ciencia e tecnoloxía. Filosofía da ciencia.
- B3.9. Obxectivos e instrumentos da ciencia.
- B3.10. Método hipotético-dedutivo.
- B3.11. Investigación científica na modernidade e na época contemporánea: das matemáticas e a técnica como ferramentas de coñecemento e interpretación fundamentais á reformulación dos conceptos clásicos.
- B3.12. Técnica e tecnoloxía: saber e praxe.
- B3.13. Reflexións filosóficas sobre o desenvolvemento científico e tecnolóxico: o problema da indución
- B3.14. Visión aristotélica do quefacer científico.
- B3.15. Relación entre filosofía e ciencia.
- Bloque 4. A realidade
- B4.1. A metafísica como explicación teórica da realidade.
- B4.2. Pregunta polo ser como punto de partida da Filosofía. Platón fronte a Aristóteles.
- B4.3. Interrogación metafísica sobre a verdadeira realidade: problema da aparencia e a realidade.
- B4.4. Pregunta pola orixe e a estrutura do real.
- B4.5. Caracterización da realidade: cambio ou permanencia, substancialismo estático fronte ao devir. Esencialismo e existencialismo.
- B4.6. Necesidade de categorizar racionalmente o real.
- B4.7. Cosmovisións científicas sobre o universo. A filosofía da natureza como admiración filosófica pola natureza.
- B4.8. Paradigma cualitativo organicista: universo aristotélico.
- B4.9. Universo máquina: visión mecanicista na Modernidade. Supostos epistemolóxicos do modelo heliocéntrico: procura das leis universais dun universo infinito. Determinismo, regularidade, conservación, economía e continuidade.
- B4.10. Visión contemporánea do Universo.
- B4.11. Reencontro da filosofía e a física na teoría do caos.
- B1.3. Uso dos procedementos de traballo intelectual (incluíndo os das tecnoloxías da información e da comunicación) adecuados á filosofía, en especial a asimilación e o uso rigoroso do léxico relacionado coas temáticas filosóficas estudadas.
- B1.1. Textos filosóficos e textos pertencentes a outras ramas do saber relacionados coas temáticas filosóficas estudadas.
- Bloque 5. O ser humano desde a filosofía
- B5.1. A reflexión filosófica sobre o ser humano e o sentido da existencia: antropoloxía filosófica.
- B5.2. Implicacións filosóficas da evolución. Filosofía e bioloxía.
- B5.3. A dialéctica natureza-cultura no proceso de antropoxénese e de construción da identidade propia humana.
- B1.2. Composición escrita de argumentos de reflexión filosófica e de discursos orais, manexando as regras básicas da retórica e a argumentación.
- B5.4. Visión grega. Heroe homérico: concepto socrático. Dualismo platónico. Animal racional e político aristotélico. Materialismo e individualismo helenista.
- B5.5. Pensamento medieval: creación á imaxe divina; nova concepción do corpo e a alma, da morte e da liberdade.
- B5.6. Renacemento: antropocentrismo e humanismo.
- B5.7. Modernidade e século XIX: razón, emocións e liberdade.
- B5.8. O ser humano na filosofía contemporánea.
- B5.9. Visións filosóficas orientais: budismo, taoísmo e hinduísmo.
- B5.10. Algunhas claves sobre o sentido da existencia humana.
- B5.11. Cuestión do sentido, a esencia e a existencia, o eu, a liberdade, a morte, o destino, o azar, a historia e a necesidade de transcendencia.
- B5.12. Reflexión filosófica sobre o corpo.
- B5.13. Teorías filosóficas sobre a relación entre mente e corpo.

Bloque 6. A racionalidade práctica

B2.5. Racionalidade teórica e práctica.

B6.1. Orixe da ética occidental: Sócrates fronte aos sofistas.

B6.2. A ética como reflexión sobre a acción moral: carácter, conciencia e madurez moral.

B6.3. Principais teorías sobre a moral humana.

B6.4. Procura da felicidade.

B6.5. A boa vontade: Kant.

B6.6. A xustiza como virtude ético-política.

B6.7. Relativismo e universalismo moral.

B6.8. Fundamentos filosóficos do Estado.

B6.9. Principais interrogantes da filosofía política.

B6.10. A xustiza segundo Platón.

B6.11. O convencionalismo nos sofistas.

B6.12. Realismo político: Maquiavelo.

B6.13. Contractualismo: Hobbes, Locke, Rousseau e Montesquieu.

B6.14. A paz perpetua de Kant.

B6.15. Fundamentos filosóficos do capitalismo no século XIX. John Stuart Mill. Alienación e ideoloxía segundo Marx.

B6.16. Disputa política entre Popper e a escola de Frankfurt.

B6.17. Función do pensamento utópico.

B6.18. Legalidade e lexitimidade.

B6.19. Capacidade simbólica. E. Cassirer.

B6.20. Creatividade. H. Poincaré.

B6.21. Estética filosófica: función e características.

B6.22. A arte como instrumento de comprensión e expresión simbólica da realidade.

B6.23. A estética filosófica e a capacidade simbólica do ser humano. A realidade desde a arte, a literatura e a música.

B6.24. Relación da arte coa ética, co coñecemento e coa técnica.

B6.25. Sentimento, experiencia e xuízo estético. Beleza. Creación artística e sociedade. Abstracción artística e pensamento metafísico. A arte como xustificación ou como crítica da realidade.

B6.26. Filosofía e arte. Filosofía e literatura. Filosofía e música.

B1.2. Composición escrita de argumentos de reflexión filosófica e de discursos orais, manexando as regras básicas da retórica e a argumentación.

B6.27. Retórica, argumentación e lóxica: a comunicación desde a filosofía.

B6.28. Importancia da comunicación e a súa relación coa linguaxe, a verdade e a realidade.

B6.29. Lóxica proposicional.

B6.30. Retórica e composición do discurso.

B6.31. Argumentación: regras e ferramentas do diálogo e a demostración de argumentos.

B6.32. Filosofía da linguaxe: o problema filosófico dos conceptos universais e o erro argumentativo da xeneralización apresurada.

B6.33. A filosofía e a empresa como proxecto racional.

B6.34. O modo metafísico de preguntar para deseñar un proxecto vital e de empresa.

B6.35. Os procesos de cuestionamento e a importancia da definición de obxectivos.

B6.36. Proceso de análise racional do conxunto dun sistema, dos elementos que o integran e da orde racional que subxace á estrutura lóxica dun proxecto, vital e empresarial.

B6.37. Importancia do diálogo e da defensa argumentativa de proxectos, fins e medios.

B6.38. Deseño dun proxecto vital e laboral. Papel da Estética no desenvolvemento do pensamento creativo e innovador.

B6.39. Importancia da ética para establecer o sistema de valores no traballo.

B6.40. Razón crítica en tanto que reguladora da acción humana.

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

11.1 Procedementos e instrumentos de avaliación

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Probas ou exames (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobase ou suspéndese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos dous días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

11.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015). A súa concreción nos estándares de aprendizaxe establécese segundo aparecen detallados polo miúdo no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, ao que remitimos dende aquí.

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 5. Distribución Temporal desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque1 . Contidos transversais

B1.1. Ler comprensivamente e analizar de forma crítica textos significativos e breves, pertencentes a pensadores/as destacados/as.

B1.2. Argumentar e razoar os propios puntos de vista sobre as temáticas estudadas na unidade, de forma oral e escrita, con claridade e coherencia.

B1.3. Seleccionar e sistematizar información obtida de distintas fontes.

B1.4. Analizar e argumentar sobre formulacións filosóficas, elaborando de xeito colaborativo esquemas, mapas conceptuais, táboas cronolóxicas e outros procedementos útiles, mediante o uso de medios e plataformas dixitais.

Bloque 2. O saber filosófico

B2.1. Coñecer e comprender a especificidade e a importancia do saber racional en xeral e do filosófico en particular, en tanto que saber de comprensión e interpretación da realidade, valorando que a filosofía é, á vez, un saber e unha actitude que estimula a crítica, a autonomía, a creatividade e a innovación.

B2.2. Identificar as dimensións teórica e práctica da filosofía, os seus obxectivos, as características, as disciplinas, os métodos e as funcións, relacionándoa paralelamente con outros saberes de comprensión da realidade.

B2.3. Contextualizar histórica e culturalmente as problemáticas analizadas e expresar por escrito as achegas máis importantes do pensamento filosófico desde a súa orixe, identificando os principais problemas formulados e as solucións achegadas, e argumentando as propias opinións ao respecto.

B2.4. Comprender e utilizar con precisión o vocabulario filosófico fundamental, realizando un glosario de termos de xeito colaborativo mediante as posibilidades que ofrecen as novas tecnoloxías.

B2.5. Analizar de maneira crítica fragmentos de textos significativos e breves sobre a orixe, a caracterización e a vixencia da filosofía, identificando as problemáticas e solucións expostas, distinguindo as teses principais e a orde de argumentación, relacionando os problemas formulados nos textos co estudado na unidade e coa presentación doutros intentos de comprensión da realidade, como o científico e o teolóxico, ou outros tipos de filosofía, como a oriental.

Bloque 3. O coñecemento

B3.1. Coñecer de modo claro e ordenado as problemáticas implicadas no proceso do coñecemento humano, analizadas desde o campo filosófico, os seus graos, as ferramentas e as fontes, e expor por escrito os modelos explicativos do coñecemento máis significativos.

B3.2. Explicar e reflexionar sobre o problema do acceso á verdade, identificando as problemáticas e as posturas filosóficas que xurdiron en torno ao seu estudo.

B3.3. Analizar de forma crítica fragmentos de textos significativos sobre a análise filosófica do coñecemento humano, os seus elementos, as súas posibilidades e os seus límites, valorando os esforzos por alcanzar unha aproximación á verdade arredándose do dogmatismo, da arbitrariedade e dos prexuízos.

B3.4. Coñecer e explicar a función da ciencia, os seus modelos de explicación, as súas características, os seus métodos e a tipoloxía do saber científico, expondo as diferenzas e as coincidencias do ideal e a investigación científica co saber filosófico, como pode ser a problemática da obxectividade ou a adecuación teoría-realidade, argumentando as propias opinións de xeito razoado e coherente.

B3.5. Relacionar e identificar as implicacións da tecnoloxía, en tanto que saber práctico transformador da natureza e da realidade humana, reflexionando, desde a filosofía da tecnoloxía, sobre as relacións coa ciencia e cos seres humanos.

B3.6. Analizar de xeito crítico fragmentos de textos filosóficos sobre a reflexión filosófica acerca da ciencia, a técnica e a filosofía, identificando as problemáticas e as solucións propostas, distinguindo as teses principais e a orde da argumentación, relacionar os problemas formulados nos textos co estudado na unidade e razoando a postura propia.

B3.7. Entender e valorar a relación entre a filosofía e a ciencia.

Bloque 4. A realidade

B4.1. Recoñecer e valorar a metafísica, disciplina que estuda a realidade en tanto que totalidade, distinguíndoa das ciencias, que versan sobre aspectos particulares desta.

B4.2. Coñecer e explicar, desde un enfoque metafísico, os principais problemas que presenta a realidade.

B4.3. Coñecer e comparar as explicacións dadas desde as grandes cosmovisións sobre o universo.

B4.4. Elaborar táboas e/ou mapas conceptuais comparando os caracteres adxudicados historicamente ao Universo, entendido como totalidade do real, contextualizando historicamente e culturalmente cada cosmovisión e ampliando información mediante internet e/ou fontes bibliográficas.

B4.5. Ler e analizar de xeito crítico textos filosóficos, epistemolóxicos e científicos sobre a comprensión da realidade, tanto desde o plano metafísico como desde o físico, usando con precisión os termos técnicos estudados, relacionar os problemas presentados nos textos co estudado nas unidades e razoar a postura propia.

Bloque 5. O ser humano desde a filosofía

B5.1. Recoñecer en que consiste a antropoloxía filosófica.

B5.2. Coñecer e explicar as implicacións filosóficas da evolución, en relación cos contidos metafísicos e cos/coas pensadores/as xa estudados/as.

B5.3. Recoñecer e reflexionar, de maneira argumentada, sobre a interacción dialéctica entre o compoñente natural e o cultural que caracterizan o ser humano como tal, sendo o culturalmente adquirido condición para a innovación e a creatividade que caracterizan a especie.

B5.4. Valorar os coñecementos adquiridos nesta unidade, rexeitando os prexuízos tanto etnocéntricos como por motivos físicos, e tamén as actitudes de intolerancia, inxustiza e exclusión.

B5.5. Coñecer e reflexionar sobre as concepcións filosóficas sobre o ser humano como tal que se viñeron dando ao longo da filosofía occidental, comparando semellanzas e diferenzas entre as sucesivas formulacións, analizando criticamente a influencia do contexto sociocultural na concepción filosófica, e valorando algunhas formulacións diverxentes que abriron camiño cara á consideración actual da persoa.

B5.6. Comparar a visión filosófica occidental do ser humano coa visión filosófica oriental, o budismo, o taoísmo e o hinduísmo, e argumentar as opinións propias sobre semellanzas e diferenzas.

B5.7. Disertar, de forma oral e escrita, sobre as temáticas intrinsecamente filosóficas no ámbito do sentido da existencia, como poden ser a cuestión do sentido, a esencia e a existencia, o eu, a liberdade, a morte, o destino, o azar, a historia ou a necesidade de transcendencia, entre outras.

B5.8. Coñecer algunhas teorías filosóficas occidentais sobre o corpo humano, e reflexionar de xeito colaborativo e argumentar acerca dos puntos de vista propios.

Bloque 6. A racionalidade práctica

B6.1. Identificar a especificidade da razón na súa dimensión práctica, en tanto que orientadora da acción humana.

B6.2. Recoñecer o obxecto e función da ética.

B6.3. Coñecer e explicar as principais teorías éticas sobre a xustiza e a felicidade, e sobre o desenvolvemento moral.

B6.4. Explicar a función, as características e os principais interrogantes da filosofía política, como a orixe e a lexitimidade do Estado, as relacións entre o individuo e o Estado ou a natureza das leis.

B6.5. Coñecer as teorías e os conceptos filosóficos principais que estiveron na base da construción da idea de Estado e das súas funcións, apreciando o papel da filosofía como reflexión crítica.

B6.6. Disertar de xeito oral e escrito sobre a utilidade do pensamento utópico, analizando e valorando a súa función, para propor posibilidades alternativas, proxectar ideas innovadoras e avaliar o xa experimentado.

B6.7. Distinguir os conceptos de legalidade e lexitimidade.

B6.8. Recoñecer a capacidade simbólica como elemento distintivo da especie humana.

B6.9. Coñecer o campo da estética, reflexionando sobre as contribucións filosóficas realizadas por tres das construcións simbólicas culturais fundamentais.

B6.10. Relacionar a creación artística con outros campos como o da ética, o coñecemento e a técnica.

B6.11. Analizar textos en que se comprenda o valor da arte, a literatura e a música como vehículos de transmisión do pensamento filosófico, utilizando con precisión o vocabulario específico propio da estética filosófica.

- B6.12. Reflexionar por escrito sobre algunha das temáticas significativas estudadas, argumentando as propias posicións, e ampliar en internet a información aprendida.
- B6.13. Entender a importancia da comunicación para o desenvolvemento do ser humano e as sociedades.
- B6.14. Coñecer en que consiste a lóxica proposicional e apreciar o seu valor para amosar o razoamento correcto e a expresión do pensamento como condición fundamental para as relacións humanas.
- B6.15. Coñecer as dimensións que forman parte da composición do discurso retórico, e aplicarlas na composición de discursos.
- B6.16. Coñecer e utilizar as regras e as ferramentas básicas do discurso baseado na argumentación demostrativa.
- B6.17. Coñecer as posibilidades da filosofía na creación dun proxecto, en xeral, e no ámbito empresarial en particular, e valorar o seu papel potenciador da análise, a reflexión e o diálogo.
- B6.18. Comprender a importancia do modo de "preguntar radical" da metafísica para proxectar unha idea ou un proxecto vital ou empresarial, facilitando os procesos de cuestionamento e definición das preguntas radicais e as respostas a estas.
- B6.19. Comprender o valor da teoría do coñecemento, a razón crítica e a lóxica para introducir racionalidade na orixe e no desenvolvemento dun proxecto.
- B6.20. Valorar as técnicas do diálogo filosófico, a argumentación e a retórica para organizar a comunicación entre as partes e a resolución de negociacións e de conflitos, para xerar diálogo baseado na capacidade de argumentar correctamente, para definir e comunicar correctamente o obxectivo dun proxecto.
- B6.21. Valorar a capacidade da estética filosófica para favorecer o pensamento creativo e innovador que permite adaptarse e anticiparse aos cambios, xerando innovación e evitando o estancamento, valorando así a función e a importancia das persoas emprendedoras e innovadoras para a construción e o avance dunha cultura, e a transformación da realidade.
- B6.22. Comprender e apreciar a función axiolóxica da ética para establecer un sistema de valores que permita mellorar o clima laboral, comprendendo que os valores éticos son clave para lograr o equilibrio entre innovación, sustentabilidade e competitividade.
- B6.23. Coñecer e valorar a importancia da razón crítica para o avance dun proxecto persoal e colectivo.

PSICOLOXÍA

2º Bacharelato

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

A psicoloxía é unha rama do saber cuxa finalidade esencial é tanto a comprensión da propia individualidade como das condutas sociais e a súa interrelación. Desde uns antecedentes históricos afastados, moi ligados ao desenvolvemento do saber filosófico, a psicoloxía evolucionou cun cariz, en certo xeito, bifronte. Por unha banda, ten unha indubidable filiación humanística; por outra parte, a súa temática busca regularidades e explicacións científicas. Con estas características distintivas, polo seu obxecto de estudo e a súa metodoloxía, a psicoloxía pode considerarse unha disciplina moi interesante para o alumnado de segundo de bacharelato, cunha indubidable vertente práctica, na medida en que lle axudará a coñecerse mellor como individuo e a desenvolverse como persoa e, ao tempo, a afrontar os diversos problemas e retos que a convivencia suscita.

La Psicología como materia optativa no bacharelato se presenta como unha oportunidade idónea para introducir o alumnado non só no aspecto científico desta, cun corpo de contidos e metodoloxía específica, senón tamén no coñecemento de si mesmo e os seus propios comportamentos, con todo o que de elemento motivador isto leva consigo.

A través desta materia o alumnado poderá desenvolver un maior coñecemento do propio funcionamento psicolóxico da súa personalidade, das relacións interpersoais, das diferenzas individuais, e da influencia dos factores culturais e biolóxicos no comportamento.

Este conxunto de contidos e saberes non só ha de supoñer un aumento da cultura do estudante, senón que debe influír nunha maior capacidade de estudio. O estudio das características das distintas idades evolutivas pode axudar a comprender persoas doutras idades. A información sobre os trastornos de conduta pode canalizar cara a un labor de tipo preventivo.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións dá cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ISO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como etapa xuvenil, é unha etapa de cambios, inicial e decisiva para a súa conformación adulta. Desenvólvense neles as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo.

La Psicología é unha materia apropiada para ser introducida no bacharelato. Aproveitando que os alumnos se atopan na etapa xuvenil, se parte xa dunha motivación inicial pola súa parte cara ao coñecemento de si mesmos, do contexto no que se atopan inmersos, así como cara á comprensión das relacións humanas e as condutas dos individuos. Contribúe tamén a facernos pensar nunha motivación positiva como punto de

partida, o feito de tratarse dunha materia de carácter opcional e, polo tanto, elixida libremente por eles. Partindo desta motivación os contidos desta materia contribuirán a desenvolver no alumno, non só un maior coñecemento do seu propio funcionamento psicolóxico e da súa personalidade, senón tamén sobre as relacións interpersoais, as diferenzas individuais e a influencia dos factores biolóxicos e culturais no comportamento humano.

2. OBXECTIVOS

A materia de Psicoloxía suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para o bacharelato, e así contribuirá a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b) Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.
- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.
- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
- l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
- m) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social e impulsar condutas e hábitos saudables.
- n) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.
- o) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia e contribuír a súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

Tendo en conta os anteriores, podemos destacar os obxectivos seguintes dende a materia de Psicoloxía que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Reflexionar sobre os principais problemas psicolóxicos e comprender os supostos filosóficos da psicoloxía (racionalismo, empirismo e construtivismo) que subxacen ás diversas teorías sobre a natureza humana e o coñecemento.

2. Establecer conexións con outras disciplinas (filosofía, bioloxía, neurociencias, antropoloxía cultural), diferenciar a psicoloxía doutras pseudoexplicacións dos problemas humanos (adiviños, parapsicólogos) e detectar falsas crenzas, prexuízos e mentiras.
3. Comprender os diferentes modelos teóricos, precisar o seu estatuto epistemolóxico e resaltar a provisionalidade do coñecemento psicolóxico. Coñecer as aplicacións das diversas ramas da psicoloxía na sociedade (educativa, clínica, deportiva, xurídica, das organizacións).
4. Coñecer os métodos de investigación psicolóxica: descritivo, correlacional e experimental. Describir as estratexias de investigación: entrevistas, cuestionarios, análise de casos, estudos de campo, investigación de laboratorio, simulación por ordenador.
5. Adoptar unha actitude aberta respecto ao traballo científico: cuestionar o obvio, adquirir hábitos de traballo científico, comprobar os resultados e estar aberto a novas ideas.
6. Aplicar as estratexias de aprendizaxe e de pensamento: razoamento, pensamento creativo, toma de decisións e resolución de problemas.
7. Desenvolver a intelixencia emocional: coñecer as capacidades e limitacións persoais, comprender as propias emocións e identificar as alleas.
8. Adquirir habilidades sociais (comunicación asertiva, desenvolvemento de relacións interpersoais, control emocional), para que os alumnos e alumnas adquiren maior control das súas vidas. Aprender a rexeitar ideas irracionais (terapia racional-emotiva de Ellis), técnicas para afrontar o estrés (relaxación progresiva de Jacobson), etc.
9. Fomentar actitudes de tolerancia cara ás ideas doutras persoas, de responsabilidade persoal e social, e valorar a capacidade racional para regular a acción humana, persoal e colectiva.
10. Valorar a construción dunha sociedade multicultural, baseada no respecto aos dereitos humanos, que favoreza a convivencia democrática e desenvolva valores como a liberdade e a solidariedade.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Psicoloxía ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un *saber* (un contido), un *saber facer* (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un *saber ser* ou *saber estar* (unha actitude determinada).

A materia de Psicoloxía ten que ver dunha forma inmediata e directa co desenvolvemento das competencias de comunicación lingüística, conciencia e expresións culturais e as competencias sociais e cívicas. O resto das competencias (competencias matemática e científico-tecnolóxica básicas, competencia dixital, competencia en aprender a aprender, competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor) tamén son amplamente consideradas: ben polo seu necesario concurso e concorrencia para o máis completo desenvolvemento das competencias anteriores (permitindo que o alumnado avance cara aos resultados en máis dunha competencia ao mesmo tempo), e ben por ser abordada central ou complementariamente diferentes momentos ao fío do desenvolvemento da temática de Psicoloxía.

A propia complexidade, inscrita de seu no propio ser humano, faise visible na súa capacidade de relación con outros saberes, sinaladamente coa bioloxía, a socioloxía, a química e a filosofía. Trátase, xa que logo, dunha materia que, dada a súa riqueza de contidos e amplitude de horizontes, pode converterse en paradigmática para a adquisición da maior parte das competencias clave. A materia de Psicoloxía xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiren as competencias clave, porque en:

Comunicación lingüística

A competencia lingüística é outra das capacidades que ha de desenvolver no estudio da psicoloxía. O papel da linguaxe é decisivo para a conformación do psiquismo humano como tal. A comprensión con rigor conceptual dos textos que debe estudar así como a expresión das ideas asimiladas e a busca de información noutras fontes, sexan libros ou artigos de revistas científicas ou nas novas tecnoloxías, esixenlles e ao mesmo tempo capacítalles para o desenvolvemento desta competencia.

Conciencia e expresións culturais

Finalmente a competencia de conciencia e expresións culturais tampouco está excluída no estudio da psicoloxía, por canto que os condicionamentos sociais son esenciais na configuración do psiquismo. Deste modo a materia contribúe significativamente ao desenvolvemento destas competencias facilitando unha comprensión e sintonía con diferentes modos culturais que explican aspectos esenciais do carácter das persoas.

Aprender a aprender

A competencia aprender a aprender facilita ao alumnado comprender e controlar os mecanismos psíquicos implicados, precisamente, nos procesos cognitivos da aprendizaxe. De maneira que poida interactuar con estes procesos corrixindo e obtendo un maior rendemento e aproveitamento dos seus recursos cognitivos.

Competencias sociais e cívicas

As competencias sociais e cívicas son tamén propiciadas de modo esencial polo estudio da psicoloxía por canto esta ciencia ilumina de forma decisiva as interioridades que subxacen nas relacións sociais. Unha psicoloxía madura implica unha sociabilidade máis eficiente ao mesmo tempo que é garantía de superación de conflitos interpersoais.

Sentido de iniciativa e espírito emprendedor

No estudio da psicoloxía poderíamos sinalar que o sentido de iniciativa e espírito emprendedor, entendida como competencia que implica a capacidade de transformar as ideas en actos, contribúe a facilitar o estudio. Iso significa adquirir conciencia da situación para intervir ou resolver e saber elixir, planificar e xestionar os coñecementos, destrezas ou habilidades e actitudes necesarios con criterio propio, co fin de alcanzar o obxectivo previsto.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

A competencia matemática e a competencia clave en ciencia e tecnoloxía non son alleas ao estudio da psicoloxía. Tratadas ao desenvolver o tema da psicoloxía como ciencia para establecer as súas interrelacións. Se ben non son utilizadas do mesmo modo en todas as parcelas da materia, resultan imprescindibles para a comprensión dos estudos psicométricos nos ámbitos nos que se aplican: a intelixencia factorial, teorías da personalidade, teorías da aprendizaxe, etc.

Competencia dixital

Tratada por razón das achegas que supuxeron os modelos de intelixencia artificial na comprensión da intelixencia. A competencia dixital é así mesmo requirida na busca de información que pode resultar esencial especialmente polo carácter innovador que levan consigo as investigacións psicolóxicas actuais coa consecuente abundancia de información e de recursos audiovisuais. Estes recursos poden complementar de modo substancial os textos e imaxes que ofrecen os libros de texto convencionais.

4. CONTIDOS

Bloque 1. A psicoloxía como ciencia

B1.1. A psicoloxía desde as súas orixes en Grecia ata o século XIX.

B1.2. Constitución da psicoloxía como saber autónomo: Wundt, Watson, James e Freud.

B1.3. Diversidade de acepcións do termo psicoloxía ao longo da súa evolución.

B1.4. Obxecto propio da psicoloxía. A psicoloxía e outros saberes.

B1.5. Obxectivos que caracterizan a psicoloxía.

B1.6. Facetas teórica e práctica da psicoloxía, e ámbitos de aplicación.

B1.7. Metodoloxías da investigación psicolóxica: métodos e obxectivos.

B1.8. Achegas máis importantes da psicoloxía na comprensión dos fenómenos humanos. Problemas tratados e conclusións ofrecidas.

B1.9. Teorías psicolóxicas: psicanálise, condutismo, teoría cognitiva, Gestalt, humanismo e psicobioloxía.

B1.10. Textos de autores como W. Wundt, S. Freud, A. Maslow, W. James e B. F. Skinner, entre outros.

Bloque 2. Fundamentos biolóxicos da conduta

B2.1. Anatomía do encéfalo humano. Comparativa co doutros animais.

B2.2. Filoxénese da evolución do cerebro humano e relación coa conduta.

B2.3. Morfoloxía da neurona. Sinapse, impulso nervioso e neurotransmisores.

B2.4. Áreas do cerebro e as funcións que executan.

B2.5. Técnicas de investigación da actividade cerebral: anxiogramas, EEG, TAC, TEP, IRM, intervencións directas e estudo de casos.

B2.6. Impulso que deron as técnicas de investigación do cerebro para o estudo do comportamento e a solución dalgunhas patoloxías.

B2.7. Bases xenéticas da diferenza entre a conduta feminina e a masculina.

B2.8. Doenzas causadas por alteracións xenéticas. Anomalía na conduta. Síndromes.

B2.9. Sistema endócrino. Glándulas e hormonas, e influencia na conduta. Influencia na diferenza entre a conduta feminina e a masculina.

Bloque 3. Os procesos cognitivos básicos: percepción, atención e memoria

B3.1. Percepción: elementos e fases do proceso.

B3.2. Teorías sobre a percepción: asociacionismo, Gestalt, cognitivismo e neuropsicoloxía.

B3.3. Leis da percepción da Gestalt.

B3.4. Ilusións ópticas e trastornos perceptivos.

B3.5. Algúns fenómenos perceptivos: constancia perceptiva, percepción subliminar e extrasensorial, membro fantasma e percepción por estimulación eléctrica do cerebro (por exemplo, o ollo de Dobelle), etc.

B3.6. Factores individuais e sociais que inflúen na percepción.

B3.7. A memoria. Atención e concentración.

B3.8. Tipos de atención.

B3.9. Alteracións da atención.

B3.10. Tipos de memoria. Relación entre eles e utilidade que teñen na aprendizaxe humana.

B3.11. Esquecemento: causas.

B3.12. A memoria e os efectos producidos nela por desuso, interferencia, falta de motivación, etc.

B3.13. Distorsións e alteracións da memoria.

Bloque 4. Procesos cognitivos superiores: aprendizaxe, intelixencia e pensamento

B4.1. Teorías da aprendizaxe: condicionamento clásico; aprendizaxe por ensaio-erro; condicionamento instrumental; teoría cognitiva; aprendizaxe social.

B4.2. Técnicas de condicionamento na publicidade.

B4.3. Factores que inflúen na aprendizaxe: coñecementos previos adquiridos, capacidades, personalidade, estilos cognitivos, motivación, actitudes e valores.

B4.4. Teorías actuais sobre a intelixencia: teoría factorial de Spearman, multifactorial de Thurstone, e teorías de Cattell, Vernon, Sternberg, Gardner, etc.

B4.5. Fases do desenvolvemento da intelixencia segundo J. Piaget.

B4.6. O CI e os problemas da medición da intelixencia.

B4.7. Procesos cognitivos superiores: pensamento, razoamento e creatividade.

B4.8. A intelixencia emocional e as súas competencias.

B4.9. Posibilidades, alcance, límites e perigos da intelixencia artificial.

Bloque 5. A construción do ser humano. Motivación, personalidade e afectividade.

B5.1. Teorías sobre a motivación: homeostática; das necesidades; do incentivo; cognitivas; psicanalíticas; humanistas.

B5.2. Causas da frustración. Clasificación dos conflitos de Lewin.

B5.3. Alternativas á frustración: agresión, logro indirecto, evasión, depresión ou aceptación.

B5.4. Motivación e consecución de logros no ámbito laboral e no educativo.

B5.5. Teorías da personalidade

B5.6. Fases do desenvolvemento da personalidade

B5.7. Métodos de avaliación da personalidade e as súas limitacións.

B5.8. Relación entre a conciencia e os procesos inconscientes.

B5.9. Drogas; alteracións de conciencia e de personalidade.

B5.10. Identidade e autoestima.

B5.11. Perspectivas, modelos de estudo e métodos usados para tratar as psicopatoloxías.

B5.12. Trastornos en relación ás necesidades biolóxicas e ás adiccións.

B5.13. Trastornos en relación ás emocións.

B5.14. Trastornos en relación a elementos corporais.

- B5.15. Trastornos en relación á personalidade.
- B5.16. Trastornos en relación ao desenvolvemento evolutivo.
- B5.17. Compoñentes hereditarios e aprendidos dos afectos.
- B5.18. Relación entre emoción e cognición.
- B5.19. Emocións primarias, secundarias e autoconscientes.
- B5.20. Teorías sobre a emoción, como experiencia, como comportamento ou como suceso fisiolóxico. A psicoafectividade e o equilibrio da persoa.
- B5.21. Trastornos e problemas emocionais.
- B5.22. Importancia da afectividade e da sexualidade na maduración da persoa. Psicoloxía da sexualidade.
- B5.23. Comunicación emocional: linguaxe verbal e non verbal.

Bloque 6. Psicoloxía social e das organizacións

- B6.1. Impacto das diferenzas culturais no comportamento individual: a súa influencia nos esquemas cognitivos, na personalidade e na vida afectiva.
- B6.2. Proceso de socialización. Influencia no desenvolvemento persoal dos grupos, os papeis e os status sociais.
- B6.3. Orixe social das actitudes persoais. Influencia en condutas violentas en distintos ámbitos.
- B6.4. Roles sociais de xénero e as súas consecuencias no pensamento e na conduta do home e da muller
- B6.5. Procesos psicolóxicos de masas: impulsividade, intolerancia, inconsciencia, falta de perseveranza, volubidade e falta de capacidade crítica.
- B6.6. Estudo psicolóxico das masas de Gustav Le Bon. Contaxio de sentimentos e emocións, e perda temporal da personalidade individual e consciente da persoa.
- B6.7. Psicoloxía de Erikson e a súa explicación das condutas radicais e irracionais nalgúns grupos.
- B6.8. Medidas para previr a conversión das persoas en masa.
- B6.9. Aplicación da Psicoloxía no mundo laboral. Recursos humanos: selección de persoal, integración na empresa, e evolución persoal e profesional.
- B6.10. Aplicación da psicoloxía no mundo laboral. Factores psicolóxicos e desenvolvemento laboral: adaptación, innovación, traballo colaborador, xestión de coñecementos, creatividade, autoestima, proposición de retos, motivación, fomento da participación, autonomía e xeración de ambientes creativos.
- B6.11. Aplicación da psicoloxía no mundo laboral. Riscos da saúde psicolóxica laboral.
- B6.12. O proceso da comunicación humana. A ventá de Johari. A comunicación non verbal e a comunicación de masas. O desenvolvemento evolutivo da linguaxe e as súas funcións. Linguaxe e pensamento.

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

11.1 Procedementos e instrumentos de avaliación

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do que facer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.

3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.

4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Probas ou exames (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación apróbase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requiríndose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto

durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos dous días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de Non Presentado(0) e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.
- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarse ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

11.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015). A súa concreción nos estándares de aprendizaxe establécense segundo aparecen detallados polo miúdo no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, ao que remitimos dende aquí.

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 5. Distribución Temporal desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. A psicoloxía como ciencia

B1.1. Entender e apreciar a especificidade e a importancia do coñecemento psicolóxico, como ciencia que trata da conduta e os procesos mentais do individuo, valorando que se trata dun saber e unha actitude que estimula a crítica, a autonomía, a investigación e a innovación.

B1.2. Identificar a dimensión teórica e práctica da psicoloxía, os seus obxectivos, as súas características e as súas ramas e técnicas de investigación, relacionándoas, como ciencia multidisciplinar, con outras ciencias cuxo fin é a comprensión dos fenómenos humanos, como a filosofía, a bioloxía, a antropoloxía, a economía, etc.

B1.3. Recoñecer e expresar as achegas máis importantes da psicoloxía, desde os seus inicios ata a actualidade, identificando os principais problemas formulados e as solucións achegadas polas correntes psicolóxicas contemporáneas, e realizando unha análise crítica de textos significativos e breves de contido psicolóxico, identificando as problemáticas formuladas e relacionándoas co estudado na unidade.

Bloque 2. Fundamentos biolóxicos da conduta

B2.1. Explicar a evolución do cerebro humano desde un enfoque antropolóxico, distinguindo as súas características específicas das doutros animais, co fin de apreciar a importancia do desenvolvemento neurolóxico e as consecuencias que delas se derivan.

B2.2. Analizar e apreciar a importancia da organización do sistema nervioso central, fundamentalmente do encéfalo humano, distinguindo as localizacións e as funcións que determinan a conduta dos individuos

B2.3. Entender e valorar as técnicas actuais de investigación do cerebro e o seu impacto no avance científico acerca da explicación da conduta e na superación dalgúns trastornos e dalgunhas doenzas mentais.

B2.4. Comprender e recoñecer algunhas das bases xenéticas que determinan a conduta humana, apreciando a relación de causa e efecto que pode existir entre ambas as dúas e destacando a orixe dalgunhas doenzas producidas por alteracións xenéticas.

B2.5. Investigar e resumir a influencia do sistema endócrino sobre o cerebro e os comportamentos derivados diso, co fin de valorar a importancia da relación entre ambos.

Bloque 3. Os procesos cognitivos básicos: percepción, atención e memoria

B3.1. Comprender a percepción humana como un proceso construtivo eminentemente subxectivo e limitado, no cal ten a súa orixe o coñecemento sobre a realidade, valorando o ser humano como un procesador de información.

B3.2. Explicar e apreciar a relevancia das influencias individuais e sociais no fenómeno da percepción, valorando criticamente tanto os seus aspectos positivos como os negativos.

B3.3. Coñecer e analizar a estrutura, os tipos e o funcionamento da memoria humana, investigando as achegas dalgunhas teorías actuais, co fin de entender a orixe e os factores que inflúen no desenvolvemento desta capacidade no ser humano, e utilizar as súas achegas na súa propia aprendizaxe.

Bloque 4. Procesos cognitivos superiores: aprendizaxe, intelixencia e pensamento

B4.1. Explicar as principais teorías sobre a aprendizaxe, identificando os factores que cada unha delas considera determinantes neste proceso, co obxecto de iniciarse na comprensión deste fenómeno e das súas aplicacións no campo social, e utilizar os seus coñecementos para mellorar a súa propia aprendizaxe.

B4.2. Comprender os procesos cognitivos superiores do ser humano, como a intelixencia e o pensamento, mediante o coñecemento dalgunhas teorías explicativas da súa natureza e o seu desenvolvemento, distinguindo os factores que inflúen nel e investigando a eficacia das técnicas de medición utilizadas e o concepto de CI, co fin de entender esta capacidade humana.

B4.3. Recoñecer e valorar a importancia da intelixencia emocional no desenvolvemento psíquico da persoa.

B4.4. Reflexionar sobre as posibilidades da intelixencia artificial e xulgar criticamente os seus alcances e os seus límites, co fin de evitar a equivocada humanización das máquinas pensantes e a deshumanización das persoas.

Bloque 5. A construción do ser humano. Motivación, personalidade e afectividade.

B5.1. Explicar e valorar a importancia da motivación, a súa clasificación e a súa relación con outros procesos cognitivos, desenvolvendo os supostos teóricos que a explican e analizando as deficiencias e os conflitos que no seu desenvolvemento conducen á frustración.

B5.2. Comprender o que é a personalidade, analizando as influencias xenéticas, ambientais e culturais sobre as que se edifica, as teorías que a estudan e os factores motivacionais, afectivos e cognitivos necesarios para a súa axeitada evolución, en cada fase do seu desenvolvemento.

B5.3. Entender e reflexionar sobre a complexidade que implica definir o que é un trastorno mental, describindo algúns dos factores xenéticos, ambientais e evolutivos implicados, co fin de comprender as perspectivas psicopatolóxicas e os seus métodos de estudo.

B5.4. Recoñecer e valorar os tipos de afectos, así como a orixe dalgúns trastornos emocionais, co obxecto de espertar o seu interese polo desenvolvemento persoal desta capacidade.

B5.5. Coñecer a importancia que na maduración da persoa teñen as relacións afectivas e sexuais, analizando criticamente os seus aspectos fundamentais.

Bloque 6. Psicología social e das organizacións

B6.1. Comprender e apreciar a dimensión social do ser humano, e entender o proceso de socialización como a interiorización das normas e valores sociais, apreciando a súa influencia na personalidade e na conduta das persoas.

B6.2. Coñecer e valorar os procesos psicolóxicos das masas, a súa natureza, as características e as pautas de comportamento, co fin de evitar as situacións de vulnerabilidade en que da persoa poida perder o control sobre os seus propios actos.

B6.3. Entender e describir a importancia da psicología no campo laboral e o desenvolvemento das organizacións, reflexionando sobre a importancia do liderado como condición necesaria para a xestión das empresas, reflexionando sobre os erros psicolóxicos que se producen na súa xestión e procurando os recursos axeitados para afrontar os problemas.

B6.4. Comprender e apreciar a dimensión lingüística do ser humano, o proceso de comunicación, e entender o desenvolvemento evolutivo da linguaxe e súas funcións, apreciando a súa importancia para o pensamento.

HISTORIA DA FILOSOFÍA

2º Bacharelato

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTO

Historia da Filosofía, ademais de ser unha materia que dá sentido e continuidade desde unha perspectiva histórica ás ideas que se presentaron nas materias de Filosofía de cuarto da ESO e Filosofía de primeiro de bacharelato, contribúe ao desenvolvemento integral dos alumnos e das alumnas de bacharelato, xa que permite tomar conciencia do seu ser como ser pensante e autónomo, e reflexionar sobre as súas propias crenzas, ideas e conviccións e as do mundo que hai arredor, de xeito crítico e razoado, e rexeitalas e/ou modificalas, ou asumilas como parte de si.

En primeiro lugar, esta materia capacita o alumnado para o exercicio do pensamento crítico e independente, co que alcanzar unha mellor comprensión do mundo globalizado e de si mesmo. Grazas a esta materia, os alumnos e as alumnas adquiren a aptitude de entretecer unha defensa racional e razoable da súa autonomía, da súa dignidade e dos seus dereitos nun contexto en vías de globalización. O pensamento filosófico achega os coñecementos teóricos e as destrezas prácticas para entender, analizar e propor solucións aos desafíos intelectuais e morais do século XXI.

En segundo lugar, a materia de Historia da Filosofía impulsa no alumnado o valor da indagación e a reflexión argumentada para descubrir prexuízos, xerar claridade respecto aos obxectivos e ao sentido da vida, valorar a calidade dos argumentos, detectar sofismas e falacias, resistir a presión arbitraria dos/das superiores e dos/das pares, atopar puntos de encontro entre posicións diferentes, humanizar as persoas con quen estamos obrigados/as a convivir. Os métodos filosóficos achegan enfoques plurais e contrastados que permiten albiscar saídas aos problemas que afectan a convivencia humana. A aprendizaxe do tratamento racional e dialogado destes asuntos disipa o recurso á violencia e á guerra, e fomenta a paz e a seguridade global e local.

A Historia da Filosofía non se presenta como un percorrido cronolóxico polas ideas do pensamento occidental sen máis; tampouco debería ser un simple compendio de autores e autoras, senón un intento de achegamento ao esforzo do ser humano por comprender a realidade e o propio ser humano en todas as súas dimensións. Trátase dunha investigación que nos fará máis libres, permitíranos comprender o pasado e o presente, e proxectar solucións sobre os problemas que se nos formulen no futuro. É no pensar de "outros/as" (e con "outros/as") como se foi configurando ao longo da historia das ideas, como lograremos estimular o noso propio pensamento, ese "sapere aude" kantiano, que nos leve a xerar as nosas propias ideas tendo en conta de onde proceden e respectando as persoas que non pensan coma nós. Ese pensar a través do diálogo de distintos/as autores/as e épocas que foron creando aproximacións ou tendencias cara á verdade respecto aos problemas e ás grandes preguntas que se formulou o ser humano ao longo da súa existencia constitúe a Historia da Filosofía. E nese percorrido, o alumnado deberá reflexionar sobre as razóns da presenza maioritariamente masculina na produción filosófica desde as súas orixes, ao tempo que debe coñecer o pensamento filosófico na muller.

O IES Escolas Proval é un centro público dependente da Consellería de Educación da Xunta de Galicia, situado na parroquia de Vilariño ao sueste do Concello de Nigrán. É unha zona que, dende os anos 70-80, viu transformado o medio rural de poboamento disperso coa incorporación de residencias unifamiliares tanto dos arredores da cidade de Vigo coma de ocupación turística; co desenvolvemento dos polígonos industriais de Vincios e Porto do Molle; e co crecemento das zonas de servizos de A Ramallosa, Gondomar e Nigrán.

O Centro atópase na bisbarra do Val Miñor, na contorna de dous importantes centros turísticos de Baiona e Nigrán, e situado nas inmediacións da cidade de Vigo e da fronteira con Portugal.

O Centro orixinario foi ampliado constando de dúas áreas diferenciadas que proporcionan unha oferta educativa que comprende ISO, Bacharelato, FP Básica, Ciclos Formativos e Educación para Adultos. O

alumnado do centro é de ambos os dous sexos distribuídos homoxeneamente. Pertencen a familias de nivel socioeconómico e cultural variado que redondearíamos como medio, ocupados preferentemente no sector de servizos e a construción; que manteñen tradicionalmente unha colaboración e participación determinada pola situación do Centro afastada das zonas urbanas; e que lles proporciona normalmente un acceso a recursos e materiais didácticos suficiente para desenvolver a súa aprendizaxe.

Nesta etapa educativa os alumnos e alumnas están no desenvolvemento do que coñecemos como etapa xuvenil, é unha etapa de cambios, inicial e decisiva para a súa conformación adulta. Desenvólvense neles as etapas do pensamento formal e da autonomía moral, que posibilitan a comprensión racional e crítica da realidade que os rodea para orientar a acción humana tanto no plano individual como colectivo. A filosofía é unha actividade reflexiva e crítica que, tomando como referente os distintos saberes e crenzas, pretende realizar unha síntese global acerca do que é o home, o coñecemento, a conduta axeitada e a vida social e política. Tras un primeiro contacto coas formulacións éticas na etapa anterior, é en bacharelato cando os alumnos inician unha aproximación sistemática á filosofía: abordada dun modo sistémico no primeiro curso, e agora no segundo curso dun modo cronolóxico. Búscase con iso proporcionar aos alumnos e alumnas unha visión integrada do quefacer filosófico en correspondencia co transcurso histórico, abordando de xeito global todos os problemas filosóficos de forma que sexa posible assimilar o que supuxo a filosofía como saber acerca da totalidade dunha experiencia humana en continua transformación. Ademais, o estudio das distintas dimensións do ser humano, a biolóxica, a psicolóxica e a sociocultural, abrindo paso á consideración das distintas antropoloxías (as diferentes concepcións filosóficas do ser humano levadas a cabo ao longo da historia do pensamento), pode contribuír significativamente a orientar ao alumnado no sentido e conformación do seu propio proxecto de vida como adulto atendendo aos novos tempos do porvir. En conclusión, a materia de Historia da Filosofía posibilita o exercicio dun pensamento crítico e independente no alumno, co que alcanzar unha mellor comprensión tanto dun mundo cambiante e como dun “si mesmo” en transformación.

2. OBXECTIVOS

A materia de Historia da Filosofía suporá unha achega para alcanzar os obxectivos establecidos para o bacharelato, e así contribuírá a desenvolver nos alumnos e as alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b) Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.
- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das

- condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.
- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
 - l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
 - m) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social e impulsar condutas e hábitos saudables.
 - n) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.
 - o) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia e contribuír a súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

Tendo en conta os anteriores, podemos destacar os obxectivos seguintes dende a materia de Historia da Filosofía que levan á adquisición de determinadas competencias intelectuais e que fundamentan unha axeitada actitude crítica racional:

1. Coñecer os períodos da historia da filosofía e os seus representantes fundamentais.
2. Recoñecer as cuestións que ocuparon permanentemente a filosofía ao longo da súa historia e relacionalas con temas traballados en na materia de Filosofía, utilizando con propiedade os conceptos adquiridos.
3. Comprender a vinculación entre o pensamento dos distintos autores e outras manifestacións da actividade humana do seu contexto histórico: socioeconómicas, políticas, científicas e artísticas.
4. Elaborar exposicións orais e composicións escritas arredor de temas determinados con claridade, corrección, plenitude e autonomía, exercitando na medida do posible unha reflexión persoal.
5. Comentar textos filosóficos analizando con rigor os seus conceptos e teses e comparándoos coa postura defendida noutros textos de diferente autoría arredor dos mesmos temas.
6. Desenvolver o hábito de ponderar con criterio opinións contrapostas a partir do contraste entre teorías e correntes filosóficas que se sucederon na historia.
7. Constatar a posición de cada representante dunha corrente filosófica sobre a diferenza de xénero e valorala á luz das crenzas e prácticas do seu contexto histórico.
8. Debater temas de actualidade en relación cos contidos da materia, fundamentando racionalmente a propia postura, recoñecendo as achegas doutras persoas e illando os prexuízos infundados.
9. Valorar o coñecemento do pasado como unha achega continua de elementos que contribúen á comprensión do presente e á planificación do porvir.
10. Apreciar a lectura como medio de enriquecemento persoal e desenvolver un hábito inquisitivo e analítico en relación coa información recibida na vida cotiá.
11. Exercitar a expresión, oral e escrita, das propias ideas considerando as respostas dos grandes pensadores, que ofrecen un modelo de análise, e desenvolver unha capacidade crítica respecto aos problemas do noso tempo.
12. Coñecer axeitadamente o pensamento dos grandes autores e expoñer, en forma oral e escrita, as ideas dos máis relevantes filósofos que conforman a nosa tradición intelectual.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

Antes de concretar como contribúe a materia de Historia da Filosofía ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos en primeiro lugar, que son. Enténdese por competencia a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un *saber* (un contido), un *saber facer* (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un *saber ser* ou *saber estar* (unha actitude determinada).

A materia de Historia da Filosofía ten que ver dunha forma inmediata e directa co desenvolvemento das competencias de comunicación lingüística, conciencia e expresións culturais e as competencias sociais e cívicas. O resto das competencias (competencias matemática e científico-tecnolóxica básicas, competencia dixital, competencia en aprender a aprender, competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor)

tamén son amplamente consideradas: ben polo seu necesario concurso e concorrencia para o máis completo desenvolvemento das competencias anteriores (permitindo que o alumnado avance cara aos resultados en máis dunha competencia ao mesmo tempo), e ben por ser abordada especificamente na reflexión filosófica sobre as mesmas en diferentes momentos do temario.

A materia de Historia da Filosofía xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiran as competencias clave porque:

- En relación coas **competencias sociais e cívicas**, afróntase o ámbito persoal e público implícito na filosofía moral, social e política, propiciando a adquisición de habilidades e virtudes cívicas para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática. Ademais de contribuír a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, favorece o desenvolvemento de habilidades que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das decisións adoptadas e das consecuencias derivadas destas. Contribúese tamén á competencia a partir da adquisición de coñecementos sobre o proceso de formación e transformación da sociedade humana desde as súas orixes, que permiten coñecer os seus problemas e as respostas que se deron ao longo da historia. En suma, a función social da filosofía e a súa vinculación coa teoría da sociedade implican que a reflexión sobre os valores morais, sociais e políticos sexan parte ineludible do labor filosófico.
- Contribúe á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, porque o uso do debate exercitase na escoita, a exposición e a argumentación, porque a comunicación de sentimentos, ideas e opinións exercitase tanto na linguaxe verbal como na escrita, porque a realización de comentarios de textos é unha ferramenta ineludible, porque a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas en fontes diversas tamén axudan á adquisición da competencia. E así, as numerosas actividades a realizar mediante disertacións, argumentacións, análises de textos relevantes, definicións de termos, diálogos, exposicións orais e escritas, ensaios filosóficos, etc., abundan conceptualmente no logro desta competencia.
- En relación coa **competencia en conciencia e expresión cultural** relaciónase principalmente coa súa vertente de coñecer e valorar as manifestacións e logros relevantes e o seu significado en diferentes grupos, sociedades e épocas. A análise, estudio e valoración de tales manifestacións e logros suporá entender o significado da diversidade social e cultural, traballar pola convivencia de culturas distintas nunha sociedade plural, como a nosa, e rexeitar as discriminacións provocadas polas desigualdades persoais, económicas ou sociais. Ademais da achega que supón o recorrer constantemente ao diálogo entre épocas e autores anteriores, facendo unha revisión das súas achegas ao ámbito das expresións culturais a nivel histórico.
- Contribúe ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender** fomentando a conciencia das propias capacidades e a reflexión. Así mesmo, o estímulo das virtudes e habilidades sociais, o impulso do traballo en equipo, a participación e o uso sistemático da argumentación, a síntese das ideas propias e alleas, a confrontación ordenada e crítica de coñecemento, información e opinión favorecen tamén as aprendizaxes posteriores. E nas clases pódense traballar actividades orientadas a crear hábitos de esquematización, resumo, definición e valoración que son básicos para posibilitar a autonomía no estudo.
- Favorécese a **competencia en sentido de iniciativa e espírito emprendedor** porque se desenvolven iniciativas de planificación, toma de decisións, participación e asunción de responsabilidades. O currículo atende especialmente á argumentación, a construción dun pensamento propio, o estudo de casos que supoñan unha toma de postura sobre un problema e as posibles solucións. Valores como o liderado, a creatividade, a iniciativa persoal ou a autonomía non son alleos á educación filosófica. E máis alá destes procedementos e valores, presentes dunha ou doutra forma en todas as unidades, o mundo do traballo e da economía recibe un tratamento temático específico como constituinte da cidadanía, da antropoloxía e da sociedade.
- Contribúe á adquisición das **competencias básicas en ciencias e tecnoloxía**: nos estudos e traballos desenvolvidos nesta materia inclúen, entre outros aspectos, o coñecemento dos ámbitos nos que se desenvolve a actividade e a convivencia humanas, tanto en clave universal coma no ámbito inmediato; nas análises das explicacións e das relacións coa natureza, cosmos ou mundo se incorporan o tratamento dos problemas medio-ambientais e se inclúen o aprecio polo medio como un ben común, o consumo racional e responsable e, en suma, os dereitos e deberes que nos afectan en relación á natureza. Tamén a **competencia matemática** se estimula mediante o emprego e a comprensión dos aspectos cuantitativos de

informacións sobre os feitos da realidade social, cultural e económica que se estuden, como as nocións de estatística básica, de escalas numéricas e de gráficas. Finalmente o estudo temático específico da orixe histórica e da evolución das matemáticas, das ciencias e tecnoloxías amosan a relevancia desta competencia.

▪ Favorecese a **competencia dixital**, en particular, pola necesidade de buscar, obter, analizar, sintetizar e relacionar a información procedente de distintas fontes, comprendela e integrala para producir coñecemento e comunicalo. E tamén, mediante a análise de produtos audiovisuais, películas, documentais, presentacións, que traten temas vinculados coas temáticas desenvolvidas.

4. CONTIDOS

Bloque 1. Contidos transversais

B1.1. Comentario de texto.

B1.2. Diálogo filosófico e argumentación.

B1.2. Diálogo filosófico e argumentación.

B1.3. Ferramentas de aprendizaxe e investigación da filosofía.

B1.4. Aplicación das competencias de tecnoloxías da información e da comunicación á historia da filosofía.

Bloque 2. A filosofía na Grecia antiga

B2.1. Orixe da filosofía grega. Os presocráticos: resposta á orixe do cosmos.

B2.2. Dialéctica socrática.

B2.3. Convencionalismo democrático e relativismo dos sofistas

B2.4. Platón: ontoloxía e coñecemento; concepción dualista do ser humano; dimensión antropolóxica e política da virtude; o autor e o seu contexto.

B2.5. A física de Demócrito.

B2.6. Problemas da filosofía antiga e solución de Aristóteles.

B2.7. Aristóteles: metafísica, física, coñecemento, ética eudemonista e política. Comparación coa filosofía platónica. O autor e o seu contexto.

B2.8. Doutrinas éticas helenísticas: Epicureísmo, Estoicismo e Escepticismo.

B2.9. Científicos helenísticos.

B2.10. A Biblioteca de Alexandría.

Bloque 3. A filosofía medieval

B3.1. Cristianismo e filosofía. Agostiño de Hipona: teoría da iluminación, filosofía da historia, o problema da certeza e a defensa da liberdade.

B3.2. Escolástica medieval. Tomé de Aquino: relacións de razón e fe. Vías para a demostración da existencia de Deus. Lei moral. Relación coa filosofía antiga e coa agostiniana, a xudía e o nominalismo. O autor e o seu contexto.

B3.4. Crise da Escolástica no século XIV: nominalismo de Guillerme de Ockham. Relacións entre razón e fe. Novo pulo para a ciencia.

Bloque 4. A filosofía na Modernidade e na Ilustración

B4.1. A filosofía no Renacemento. Humanismo: novo concepto sobre a natureza humana.

B4.2. F. Bacon. Os prexuízos na investigación do coñecemento.

B4.3. Implicacións da revolución científica.

B4.4. Realismo político de Maquiavelo.

B4.5. Descartes: O método, o "cogito" (coñecemento e realidade) e o dualismo antropolóxico.

B4.6. Comparación do autor coa filosofía antiga e medieval, e relación coa Moderna. O autor e o seu contexto.

B4.7. Hume: o coñecemento, crítica á causalidade e á substancia. Emotivismo moral. Comparación coa filosofía anterior. O autor e o seu contexto

B4.8. Locke: liberalismo político.

B4.9. A Ilustración francesa. Rousseau: a crítica social, a crítica á civilización, o estado de natureza, a defensa do contrato social e a vontade xeral.

B4.10. Idealismo transcendental. Kant: as facultades e límites do coñecemento.

B4.11. Lei Moral e paz perpetua.

B4.12. Relación do proxecto ilustrado de Rousseau coa filosofía Moderna e Kant.

B4.13. Comparación coas teorías da filosofía antiga, medieval e moderna.

Bloque 5. A filosofía contemporánea

B5.1. Marx: o materialismo histórico, a crítica ao idealismo, á alienación e á ideoloxía, e a súa visión humanista do individuo.

B5.2. Relación de Marx cos problemas da filosofía contemporánea. O autor e o seu contexto.

B5.3. Nietzsche: crítica á metafísica, á moral e á ciencia; a verdade como metáfora.

B5.4. O superhome, como resultado da inversión de valores e a vontade de poder, e comparación coas teorías da filosofía antiga, medieval, moderna e contemporánea. O autor e o seu contexto.

B5.5. A vontade en Schopenhauer.

B5.6. Filosofía española. Ortega y Gasset: a súa relación con posturas filosóficas como o realismo, o racionalismo, o vitalismo ou o existencialismo, e outras posturas filosóficas. O autor e o seu contexto.

B5.7. Filosofía crítica da escola de Frankfurt. A crítica a razón ilustrada e á idea de progreso.

B5.8. Racionalidade dialóxica de Habermas: os intereses do coñecemento e a acción comunicativa.

B5.9. Contribución de Habermas ao desenvolvemento das ideas e aos cambios sociais da Idade Contemporánea.

B5.10. Pensamento posmoderno: principais teses dos filósofos posmodernos, como Vattimo, Lyotard e Baudrillard, e reflexión sobre a súa vixencia actual.

5. AVALIACIÓN

Os procedementos, instrumentos e criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción deberían ser coñecidos polos alumnos, porque así se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que espera del e como se lle vai avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Arbitrándose, tamén, modos que permitan informarse sobre estes ás familias dos alumnos, como poderían ser mediante a súa publicación na páxina web do Centro ou mediante a atención nas súas consultas.

Os criterios de avaliación, así como o seu desenvolvemento mediante os estándares de aprendizaxe, aplícanse nos procedementos e instrumentos de avaliación para a configuración dunha cualificación resultante obxectiva.

11.1 Procedementos e instrumentos de avaliación

Tendo en conta o principio de atención á diversidade na avaliación usaranse unha pluralidade de instrumentos de avaliación:

1. Observación sistemática do quefacer na aula valorando a asistencia, a participación, o esforzo, a atención, o traballo, o interese, a implicación, as intervencións orais, as exposicións específicas, etc.
2. Caderno do alumno valorando que aparezan reflectidas, de forma clara e completa, as actividades diversas realizadas como apuntamentos, exercicios, resumos, comentarios de texto, esquemas ou mapas conceptuais, etc.
3. Traballos monográficos elaborados individualmente o en grupo, incluíndo os realizados sobre lecturas de libros, ou de coleccións de textos relacionados cos contidos, terán unha valoración específica. A presentación de aqueles traballos, pola súa importancia considerados como obrigatorios, será unha condición imprescindible para superar a avaliación correspondente.
4. Probas escritas e orais de todo tipo (test, preguntas breves, cuestións para desenvolver, resumos, comparacións, comentarios, etc.) que serven para a toma de conciencia dos acertos ou erros cometidos e para mellorar no proceso de aprendizaxe; terán unha ponderación importante na avaliación.

O resultado das avaliacións exprésase mediante as seguintes cualificacións: Sobresáinte (10,9), Notable (8,7), Ben(6), Suficiente(5), Insuficiente(4,3,2,1), e Non Presentado(0) cando non se presente ás probas extraordinarias. Considerándose ao alumno apto para promocionar ao curso seguinte con esta materia

aprobada, cando obteña unha cualificación de Suficiente(5) ou superior, ben na avaliación final ordinaria de xuño ou ben na avaliación final extraordinaria de setembro, e cando así se estableza na sesión da xunta de avaliación en función da lexislación vixente.

A cualificación total resultante para a 1ª, 2ª e 3ª avaliación será o resultado da seguinte media ponderada:

- Probas ou exames (instrumento de avaliación 4) en forma de test, preguntas breves ou para desenvolver, resumos, comentarios ou comparacións, terá unha valoración do 40%.
- Traballos monográficos (instrumento de avaliación 3) elaborados de forma individual o en grupo, terán unha valoración do 30%.
- Restantes instrumentos de avaliación (instrumentos de avaliación 1, 2 e 4) en respostas ás cuestións orais e aos exercicios, á atención e interese, ao traballo, á participación, ás observacións do caderno do alumno, etc. terán un valor do 30%.

No caso de que non dera tempo no prazo da avaliación para que algún alumno presentara o traballo monográfico por motivos xustificadas, a valoración correspondente ao mesmo sería asumida proporcionalmente polos outros dous epígrafes, resultando que a proba global ponderaría no 60% e os restantes instrumentos de avaliación no 40%.

En conclusión a forma de avaliar garda coherencia coa metodoloxía proposta estruturándose en tres bloques principais como son o traballo diario na aula, a constatación dos coñecementos adquiridos na resposta ás probas orais e escritas, e na exposición e defensa dos traballos.

As avaliacións 1ª, 2ª e 3ª poderán ser recuperadas mediante probas de recuperación (instrumento de avaliación 4) a facer durante o trimestre seguinte (para as avaliacións 1ª e 2ª) ou ao final do curso nunha proba conxunta de recuperación (para a 3ª avaliación e as avaliacións 1ª ou 2ª que non estiveran aprobadas ou recuperadas con anterioridade).

Cada avaliación aprobase ou suspendese na súa integridade, quere isto dicir: 1) que na súa recuperación se pode integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante a mesma, e 2) que a cualificación da recuperación dependerá exclusivamente dos resultados da proba correspondente. Na proba conxunta de recuperación para facer ao final do curso, cada alumno se examinará só das partes correspondentes ás avaliacións que non tivera aprobadas ou recuperadas con anterioridade, segundo o procedemento que se indique na mesma proba.

Os procedementos de avaliación fundaméntanse na avaliación continua, que ha de entenderse como un proceso de diagnóstico dos progresos e dificultades dados ao longo do proceso educativo, plasmándose nas respectivas cualificacións de avaliación, e a súa vez na totalidade do curso, requírendose que todas e cada unha das avaliacións estean aprobadas ou recuperadas para estimar acadado o coñecemento axeitado da materia. Polo tanto, unha ou máis cualificacións de avaliación suspensas e non recuperadas determinará que a cualificación final resultante na avaliación ordinaria de xuño sexa, en todo caso, de Insuficiente(4,3,2,1); e o alumno tería que realizar á proba correspondente á avaliación extraordinaria de setembro.

Tendo en conta o parágrafo anterior, a cualificación final resultante da avaliación ordinaria de xuño 1) calcularase sobre o resultado da media aritmética das cualificacións nas avaliacións trimestrais; tomando ao caso como referencia a mellor das dúas cualificacións obtidas: na sesión de avaliación ou na proba de recuperación da mesma; e 2) establecerase segundo as consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

No caso de suspender a avaliación ordinaria de xuño haberá unha proba extraordinaria en setembro na que: 1) se poidan integrar, mediante preguntas ou cuestións, calquera da totalidade dos contidos desenvolto durante o curso; 2) se poida facer unha escolla entre as mesmas segundo se estableza na mesma proba; e 3) se cualifique segundo os resultados reflectidos na mesma, mailas consideracións pertinentes e legais resultantes da sesión da xunta de avaliación.

Hai circunstancias das que debe quedar constancia por contribuír á distorsión ou ao impedimento do procedemento da avaliación continua:

- Copiar durante a realización dunha proba ou exame, suporá a retirada da mesma e súa cualificación cun 0.
- A falta de asistencia a unha proba ou exame debe ser comunicada con antelación suficiente ao profesor, e debe igualmente ser presentada a xustificación oportuna dela ao profesor nos dous días seguintes á incorporación do alumno ás clases, para non obter na mesma a cualificación de 0 e ter a posibilidade dunha proba substitutiva.

- A perda por abandono do dereito a avaliación continua establecerase cando o alumno rebase a porcentaxe de faltas de asistencia ou comportamento que teña estipulado o N.O.F. do Centro; comunicarase ao alumno e pais segundo o protocolo establecido polo Centro; proporcionaráselle indicacións dos contidos por desenvolver nos manuais da materia; e só poderá se presentar a unha proba final específica na avaliación ordinaria de xuño, equivalente á anteriormente denominada “proba conxunta de recuperación”, pero incluíndo neste caso a totalidade dos contidos do curso.

11.2 Criterios de avaliación

Os criterios de avaliación que serán o referente específico para avaliar a aprendizaxe do alumnado.

Describen aquilo que se quere valorar e que o alumnado debe lograr, tanto en coñecementos coma en competencias. Responden ao que se pretende conseguir en cada disciplina (art. 2.3. do Decreto 86/2015).

A súa concreción nos estándares de aprendizaxe establécese segundo aparecen detallados polo miúdo no apartado 4. Perfil Competencial desta programación, ao que remitimos dende aquí.

Os criterios de avaliación secuencianse segundo a súa integración nos Bloques de contidos e o establecido no apartado 5. Distribución Temporal desta programación, ao que remitimos dende aquí.

E a súa relación é a que aparece de seguido.

Bloque 1. Contidos transversais

B1.1. Realizar a análise de fragmentos dos textos máis salientables da historia da filosofía, e ser capaz de transferir os coñecementos a outros/as autores/as ou problemas.

B1.2. Argumentar con claridade e capacidade crítica, oralmente e por escrito, as súas propias opinións sobre os problemas fundamentais da filosofía, dialogando de xeito razoado con outras posicións diferentes.

B1.3. Aplicar adecuadamente as ferramentas e os procedementos do traballo intelectual á aprendizaxe da filosofía, realizando traballos de organización e investigación dos contidos.

B1.4. Utilizar as tecnoloxías da información e da comunicación na realización e na exposición dos traballos de investigación filosófica.

Bloque 2. A filosofía na Grecia antiga

B2.1. Coñecer a orixe da filosofía en Grecia e comprender o primeiro gran sistema filosófico, o de Platón, analizando a relación entre realidade e coñecemento, a concepción dualista do ser humano e a dimensión antropolóxica e política da virtude, en relación coa filosofía presocrática e o xiro antropolóxico de Sócrates e os Sofistas, valorando a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Grecia antiga, e apreciando criticamente o seu discurso.

B2.2. Entender o sistema teleolóxico de Aristóteles, en relación co pensamento de Platón e a física de Demócrito, e valorando a súa influencia no desenvolvemento das ideas e cos cambios socioculturais da Grecia antiga.

B2.3. Coñecer as escolas éticas xurdidas no helenismo, como o Epicureísmo, o Estoicismo e o Ecepticismo, valorar o seu papel no contexto socio-histórico e cultural da época, e recoñecer a repercusión dos grandes científicos helenísticos, apreciando a gran importancia para occidente da Biblioteca de Alexandría.

Bloque 3. A filosofía medieval

B3.1. Explicar a orixe do pensamento cristián e o seu encontro coa filosofía a través das ideas fundamentais de Agostiño de Hipona, apreciando a súa defensa da liberdade, da verdade e do coñecemento interior ou a historia.

B3.2. Coñecer a síntese de Tomé de Aquino, en relación co agostinismo, a filosofía árabe e xudía, e o nominalismo, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e nos cambios socioculturais da Idade Media.

B3.3. Coñecer algunha das teorías centrais do pensamento de Guillerme de Ockham, cuxa reflexión crítica supuxo a separación entre razón e fe, a independencia da filosofía e o novo pulo para a ciencia.

Bloque 4. A filosofía na Modernidade e na Ilustración

B4.1. Comprender a importancia do xiro do pensamento occidental que se deu no Renacemento e que anticipa a modernidade, valorando o novo humanismo que enxalza a "dignitas hominis", a investigación dos prexuízos do coñecemento de F. Bacon e as implicacións da Revolución Científica, e coñecer as teses fundamentais do realismo político de N. Maquiavelo.

B4.2. Entender o racionalismo de Descartes, distinguíndoo e relacionándoo coa filosofía humanista e o monismo panteísta de Spinoza, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e nos cambios socioculturais da Idade Moderna.

B4.3. Coñecer o empirismo de Hume en relación co liberalismo político de Locke, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Moderna.

B4.4. Coñecer os principais ideais dos ilustrados franceses, afondando no pensamento de J.J. Rousseau, e valorar a importancia do seu pensamento para o xurdimento da democracia mediante unha orde social acorde coa natureza humana.

B4.5. Comprender o idealismo crítico de Kant, en relación co racionalismo de Descartes, o empirismo de Hume e a filosofía ilustrada de Rousseau, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Moderna.

Bloque 5. A filosofía contemporánea

B5.1. Entender o materialismo histórico de Marx, en relación co idealismo de Hegel e con Feuerbach, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e nos cambios socioculturais da Idade Contemporánea.

B5.2. Comprender o vitalismo de Nietzsche en relación co vitalismo de Schopenhauer, e valorar a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Contemporánea.

B5.3. Entender o raciovitalismo de Ortega y Gasset en relación con figuras da filosofía española, como Unamuno, e do pensamento europeo, e valorar as influencias que recibe e a repercusión do seu pensamento no desenvolvemento das ideas e a rexeneración social, cultural e política de España.

B5.4. Coñecer as teses fundamentais da crítica da Escola de Frankfurt, analizando a racionalidade dialóxica de Habermas, relacionándoo coa filosofía crítica da Escola de Frankfurt, e valorando a súa influencia no desenvolvemento das ideas e os cambios socioculturais da Idade Contemporánea. Coñecer as teses máis definitorias do pensamento posmoderno, identificando as teses fundamentais de Vattimo, Lyotard e Baudrillard, e valorar criticamente a súa repercusión no pensamento filosófico a partir de finais do século XX.